

مندرجه سی

شورا

عدد ۱۴

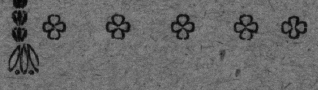
۱۵ اییول = سنه ۱۹۱۷

محرری: رضا الدین بن فخر الدین

ناشری: دم. شاکر وم. ذاکر ربیف

- شیخ جمال الدین -
- نیوک اسلام عالم لندن.
- اسلام دنیا سنده مدهیلر -
- ر. ف.
- تورکستان نك اصول اداره -
- سی حقدہ
- میر محسن شیر محمد.
- حقوق -
- ابراہیم کمال.
- تورکستانده برنجی
- قورولتای -
- امل الله خیر الله اوغلی.
- ابوبکر افندی دیوایق -
- (فتی مصاحبه) نوشیروان یاشوب.
- عرب تلی بزگه کیره ک
- بولامی؟ -
- ملا شهاب الدین.
- حکومتلر آراسنده غی
- مناسبتلر -
- محمد یوسف دبیردیف.
- بزدن ضوگ تاریخنونی
- یازوچیلرغه بعض بر
- ماجرالر -
- حسام الدین ولیف.
- واجب صدقه لر حقدہ
- رسمی فتوی -
- محکمہ شرعیہ طرفندن.
- تربیه و تعلیم:
- «مکتب تبره سنده» عبد الرحمن
- سعدی.
- اشعار.
- مطبوع اثرلر.
- مراسله و مخابره:
- خوفند، میزوله، قازان
- وزلا تاوستدن.
- اداره گه مکتوبلر

۸ شوال - ۱۳۳۵ سنه

۱۵ ايول - ۱۹۱۷ سنه

شورا دىر والوغ حادىر

شيخ جمال الدين

غريته وفات بولدى. امام غزالي، اوز عصرده شلرى طرفندن باشلارنى آزدروچى حسابلا توب «احياء» اسملى كتابى اورامغه چيقارلوب ياندرلدى. كوب وقت اوتامدى امام بخارى اسلام دنيا سينگ ايامى و غزالي ده حجة الاسلام (اسلام دينينگ دليلى) سانالدى و هر ايكي سينگ كتابلرى آتونلر برله يازلدى.

اسلام دنيا سينده موندى حادثه لر يك كوب. لکن ايسكى وقتلردى موندى اوزگار شلر جزئى و فرعى بولادر، اصل مسلك و عمومى فكر هميشه اوز يولنده بارادر ايدى. اما صولك و قنده غى اوزگار شلر ايسه بتونلاي آماشنو و مسلك باشقارودن عبارت بولدى.

يا كاغنه ايدى قرآن كريمى مطبعه لده باصو آنى حرمتسز ايتو بولادر، ديب تور كبا ده دين عالملى قرآن باصو حقنده نزاع چيقارغانلر و شونلر ننگ تاثيرى برله استانبول شهرنده بولغان مطبعه لر، خلق طرفندن تالانوب، حرفلر اوراملرغه چيقارلوب تارالغان ايدى. بو كونده ايسه قرآن باصودرر ايچون ديب اعانت قيلغان و قتلر قالدوغان بايلر، «دين» اسمندن حرمت ايتوله لر و قرآن كريم كه خدمت ايتوچيلردن سانالار.

كوبدن توكل اربى استانبولده رصد خانه صال تورغه باشلاغاندن صولك، دين عالملى: «بزگه آندى دنيا علملى كيره كمى بلكه هدايه اوقورغه كيره ك» ديب زور مسئله چيقارغانلر و رصد خانه نى صالدرتمى قالدوغانلر ايدى. اما بو كونده مصرده غى بتون طريقت و ايشانلر باشلقى بولوب، فرانسده «صوروبون» ده اوقوغان ذات طورادر و مصر نك الگ الوغ دين باشلقى سانالا طورغان ذاتنك قز بالارى ده «لوندون» مکتبلر نده اوقومقده لدر.

بو قيلدن بولغان حادثه لر يك كوب، شول حادثه لر و ماجرالارنى كوز او گلرينه كيتروپ قوبوچيلر صولگنى قرق ايللى يلدن اعتبارا اسلام دنيا سينده يك زور انقلابلر، فكر و مسلك آماشنولر بولغانلتنى كوره چكلدر.

دنياده هيچ بر نرسه بر حالده طورمى. دنيا طوناش بر اوزگارودن و يا گارودن عبارت. حديث عالملر ندى بولغان امام بخارى نى اوز زمانده شلرى «دين بوزوچى» ديب بخارا شهر ندى سورديلر. مذکور آدم، اوزينگ بلشلر ندى، تانوشلر ندى آيرلوب

صولك و قتلرده اسلام دنيا سينده بولغان دينى و اجتماعى اوزگرونك سببلرى، تيجه لرى يك اوزون همده اوزگارو سفرى بر تورلى مقصدغه باروبده بيتكانى يوق. اوشبو آروبا صوغشلىرى تمام بولغاندن صولك مسلمان دنيا سينى، قولاق ايشتمگان. خاطرلر كه كيلمگان روشده يوقارى كوتارلرر كه ممكن. شونك ايچون بو طوغروده سوز سويله و وقتى هنوز ييتمگان. اما مسلمانلر ننگ فكر دونلگندن، مسلكسزلگندن، يالقاولق و اشسزلىگدن چيقولرينه، جهالت و تقليد زنجيرلر ندى آزاد بولولرينه، اوز قولار نده بولغان «دين» نك يك عالى و سعادت يولى ايكانلگنى بلولرينه، يوقلاب ياتقان يرلر ندى اويانوبده ميدانغه چيقولرينه سبب بولغان كشىلر ندى بعضيلر نى سوبلرر كه ممكن. بو آدملر نك برى بلكه الگ زور خدمتلر ايتوچيلرى «سيد جمال الدين» اسمنده بر اسلام عالمى ايدى. شيخ جمال الدين نك اسلام دنيا سينده دينى و اجتماعى اوزگرونلر نك باش عالملى بولغانلتنى حقنده بو كونده اتفاق واقع. اوشبو سببندن

بز بو اورنده اوزمزل بلگان قدر سید جمال الدین ننگ ترجمه حالینی سویله مکچی بولامز.

I

اصل وطنی نسل و قبیله سی، دنیاغه کبابوری

سید جمال الدین حضرتلری، علم و سیادت، شرف و اعتبار برله معروف بولغان بر عائله ایچنده ۱۲۵۴-۱۸۳۹ نجی یل افغانستان مملکتنده «اسعد آباد» اسمنده بر کیچکنه شهرده دنیاغه کیلیدی. بعض بر مؤرخلر «کابل» یاننده «قنار» اسملی بر اولده طوغدی دیلر. آتاسی صفدر (۱) اسمنده بر آدم بولوب، تفسیر عالمردن سید علی ترمذی نسلندن ایدی. شونگ ایچون سید جمال الدین حضرتلری، حسین بن علی (رضی الله عنهما) ذریتندن (حقیقی معناسی برله سیدلردن و شریفلردن) بولادر.

جمال الدین، صبی ایگان وقتنده آتاسی صفدر ننگ ملکلری، بتون بایلی شول وقتده افغانستان خانی دوست محمد طرفندن مصادره و اوزیده عائله سی برله برکه افغانستان پایتختی بولغان «کابل» گه کیتروپ کوز قاراولنده طوتولدی.

چیکسز زیره ک و اوباو بولغان جمال الدین اوشبو وقتده اوقورغه کرشوب اون یل عمرینی علم بولنده اوتکاردی. بیک کوب استاذلر کوردی. مشهور آدملر برله صحبت ایتدی و اوز استعدادینه، قابلیته موافق روشده الوش آدی. اسلام علملرینگ هربردن خبردار بولدی. عرب تلینه خاص بولغان صرف، نحو، بیان، لغت قلرنده یدطولی صاحبی بولغانندن تاریخ و الهیات اسلامیه ننگ بتون شعبه لرینی، تصوف و منطق، فلسفه، نظری و عملی حکمت و ریاضیات، هیئت، تشریح حتی قدیمگی طب فینییه اوزینگ علمی احاطه سی ایچینه جیدی و ۱۸ یاشینه کرگانه، عرفی درس لرینی ختم ایتوب مکتب دنیاسندن آیرلیدی.

عبدالقادر المغربی اوشبو ضموهنده سوز سویلی: شبهه یوق جمال الدین حضرتلری افغانستاندن ایدی، اوزون وقتلر برلکده عمر سورگان اوزینگ شاگردی محمد عبده حضرتلری مونی افغانستاندن ایدی، دی. محمد عبده اوز استاذی حقنده بو درجه ده خطا سوز یازماز. شیخ جمال الدین ننگ ایرانی بولو خبرینی شیخ ابوالهدی چیقاردی. شیخ جمال الدین برله آرالی بوزولغاندن صوگ گویا مونی کیمستو ایچون ابوالهدی اقدی ایرانده مازاندران شهرندن ایکانلگینی تشهیر قیلورغه کرشدی. ایراندن بولسه

(۱) «صفدر» عربجه بولغان «صف» برله «یارق» معناسنده غی «دریدن» دن اسم مضدر بولغان «در» دن مرکبدر. صفدر، صف یاروچی قهرمان.

شیخ ابوالهدی گمانینه کوره سیدلردن بولمی ایراندن یاخشی کشی چیقمی ایمش. ابوالهدی ننگ بو سوزینه اهمیت یرو و درست بر سوز دیب اشانو یارامی. دشمنلر ننگ دشمنلر حقنده غی شهادت لری مقبول توکل. فقط ایران عالمردن محمد حسن خان اعتماد الدوله، اوزینگ «المآثر والآثار» اسملی کتابنده: «سید جمال الدین ایرانده - اسدآباد - شهرنده دنیاغه کیلیدی، علوم شرعیه نی ده قزوین برله طهران شهرلرنده تحصیل ایتدی، علوم عتیقه و علوم جدیده ده یدطولی صاحبی بولغانلردن ایرانیلر مونگ برله افتخار ایتسه لر اورنی بار» دی.

بو طوغروده درست سوز شول: شیخ جمال الدین، افغانلی ایدی. آرالی بوزولغاندن صوگ اوز تبعه سندن ایتوب ده آچوینی آلور ایچون آنک ایرانی ایکانلگینی ناصر الدین شاه شایع ایتدردی حقیقت حالده سید، ایرانی توکل ایدی (۱). مونی محمد عبده گنه توکل بلکه سیدنک معتبر شاگردلردن بولغان ادیب بک اسحاق و سلیم اقدی غنحوری همده معتبر عالمردن بولغان شیخ ابراهیم یازیچی ده شولای روایت ایتلر.

المغربی ننگ اوشبو سوز لرینی، احمد بک آغایوف جنابلرینگ «تورک یوردی» مجله سنده (۲۰۱ نجی بیت) یازغان بیانی برله تطبیق ایته آلمیم. احمد بک آغایوف مقاله سینگ بزگه کیره کلی اورنی اوشبو: «مین سید جمال الدین حضرتلرینه اوج کره ملاقات ایتدم و ایکننجی کورشومزده اصل وطنی قایدن ایکانلگینی ده صوراشدم. بو طوغروده غی جواب لرینی شول وقتده خاطره دقتمه یازدم. اول اوزی میگانه: - مینم آتام و آنام «مراغه» شهرندن بولوب آتامنگ اشلری بوزولغاندن صوگ «همدان» غه کوچکانلر. مین شول وقتده «همدان» ده دنیاغه کیلگن. سود ایگان وقتنده آنا آنام مینی برابر آلوب افغانستان غه هجرت قیلغانلر، «مراغه» ایسه تورکلر شهریدر. سید جمال الدین اذربایجان تورکچه سی برله سویله شه در ایدی».

بو طوغروده بز اوزمزل «المغربی» طرفنده مز. حکمت ایرانی و افغانلی یا که اسعد آبادلی و حمدانی (۲)، تورک و عرب بولوده توکل بلکه اشله گان اشلرده و کورسه تکان هنرلرده در.

II

عمر سوروی

مکتب دنیاسندن آیرلغاندن صوگ جمال الدین، هندستان مملکتینه کیتوب ایکی یل شونده طوردی. بو وقتده آوروپا

(۱) اللؤید. عدد ۵۸۷۴.

(۲) اللؤا جریده سی سیدنک آتاسی ایرانده «حمدان» شهرندن

دیپ یازغان ایدی. عدد ۲۸۹۹.

هندستانده مسلمانلارنگ الوغ آدملری سید برله کورسه آلمادیلر. برآی طورغاندن صوڭ هندستان حکومتی، دولت کویمه لرندن بری برله سیدنی «سویس» گه بیاردی.

«سویس» گه بارو برله سید جمال الدین «مصر» غه کیتدی. بو ایسه مصرغه برنجی مرتبه کیلوی ایدی. «جامع الازهر» گه یوررگه باشلادی. اوزینی جامع الازهر مدرساری بلدیلر و صحبت ایتدیلر. علم گه صوصاغان و یراق مملکتلردن کیلگان شاگردلر موندن استفاده، ایته باشلادیلر. سیدنگ سوزلری قبلرنی جذب قیلغانلق سببلی بر مرتبه صحبت ایسکان کشی اوزندن ایرلا آلمی، اوزینی بر علم دگری ایچنده کوره در ایدی. شول سببلی شاگردلر و علم عاشقلری جامع الازهرده بولغان مصاحبه لر، مسامره لر گه کنه قناعت ایتمی بلکه وعظلمی تکلار ایچون اوزینگ اورنینه یوزرگه کرشیدیلر.

جمال الدین، اوشبو حالده مصرده قرق کون طوردی و «مکه» گه کیته چک اورنده نفرج قیلو و کوروب قایتو قصدی برله «استانبول» غه سفر ایتدی. استانبول غه کیلور برله صدر اعظم مشهور عالی پاشا برله کورشدی.

جمال الدین نگ علمینه، کالانینه مطلع بولغانندن صوڭ صدر اعظم، هیچ کیم گه کورسه نلمی طورغان حرمتلرنی موگا کورساتدی، نورکیانگ الوغ آدملری، سیاسیلری، ادیب و عالملری برله کورشدردی. افغان قیاقتی برله شیخ جمال الدین هر وقت صدر اعظم مجلسینه کره در و اڭ یوقاری اورنغه اوطورادر ایدی. مونگ مرتبه سینی بلوچی و حرمت قیلوچی صدر اعظم غنه توگل بلکه باشقه وزیرلرده، امیرلر و مملکتنگ الوغلی ده احترام قیلر، علمینه و دیانتینه حیران قالار، عالی جنابلیغینه تعجب ایتلر ایدی.

اوشبو روشده حرمت و عزت ایچنده استانبولده آلتی آی طورغانندن صوڭ جمال الدین نی «مجلس معارف» گه اعضا قیلوب قویدیلر. موندن مقصودلری ایسه شیخنگ علمندن، فضل و ادبندن فکر و عقلندن فائده له نو امید ایدی. شیخ حضرتلری اوشبو خدمتی بیک اعتبار برله ادا قیلدی، مجلس گه یاگا جان کرتدی. تورکیاده عمومی اوقو و مجبوری اوقو فکرلرنی باشلاب سویله وچی وشول طوغروده لایحه لر ترتیب ایتوچی شیخ جمال الدین در. لکن یالقاولوق غه عادت ایسکان و هر بر اش گه قارشنی «باقالم» دیب آرت غه چیگنورگه اوگره نگان تورکیا مأمورلری مونگ فکرینه موافقت ایتادیلر، مسلمانلرنی عمومی و مجبوری روشده اوقوتو ممکن بولمازلقنی اورتاغه قویدیلر، «مسلمانلر عمومی صورنده اوقوسلر، اش اشلرگه کشی قالماز، اول وقتده حمالرنی قایدن آورمز؟» دیویچیلر بولغانلق ده روایت ایتوله در.

تلرندن بعضیلرنی اوگره ندی و همیشه کالات حاصل قیلو آرتندن یوردی و اوزینگ زیره کگی سیندن معلوماتینی کیگیتدی و دنیا حالرینه مطلع بولدی.

هندستاندن، حجازغه سفر قیلدی و ۱۲۷۳یل (۱۸۵۷نجی یل) مکه مکرمه گه کردی. مکه ده مبارک اورنلرنی زیارت ایتدی. وحج قیلو برله مشرف بولدی. بیک کوب عالملرگه بولقدی، علمی مذاکره لری بولدی.

اوشبو یلده «مکه» دن اوزینگ وطنی بولغان افغانستانغه سفر ایتدی. ایران مملکتی آرقلی افغانستانغه قایتانندن صوڭ حکومت خدمتینه کردی، طوغریلق و ناموس برله خدمت ایته در ایدی. اوشبو مسلکمنده دوام ایتوب کونلرنگ برنده دوست محمد خانغه وزیر بولدی. دوست محمدخان برله احمدشاه آراسنده غی ماجرا ده دوست محمدخان برله برلکده «هرات» سفرنده یوردی.

دوست محمدخان ۱۲۸۰ - ۱۸۶۴نجی یلده وفات بولغاندن صوڭ افغانستانده زور فتنه لر ظاهر بولدی و آخرنده ده محمد اعظم، افغانستان تختینه چیقدی و جمال الدین نی اوزینه وزیر قیلدی.

سیدنگ اداره اشلرنده گی ماهرلگندن، اقتدارندن، عقل و مشورتلرندن فائده له نه چک اورنده محمد اعظم خان اوزینگ یاش و تجربه سز اوغلینگ عقلی برله حرکت ایتارگه وشونگ مشورتی برله مملکتی اداره قیلورغه کرشدی و بوشونگ نتیجه سی ده افغانده زور اختلال چیقودن عبارت بولدی. محمد اعظم خان ایسه فتنه نی باصدره آلمادی. بلکه اوز جانینی صاقلاو امید ایدی برله ایران مملکتینه قاچدی. بر آز وقتلردن صوڭ سید جمال الدین افغانستانی تاشلاب هندستان آرقلی «مکه» گه سفر ایتدی (۱۲۷۵ - ۱۸۶۸ه).

سید جمال الدین نگ بو مرتبه هندستان غه بارووی برله اولگی مرتبه ده بارووی آراسنده زور آیرما بار ایدی. اولگی مرتبه سنده ایسه یاش برشاگرد حالنده بولوب بو مرتبه ده افغان نگ سابق وزیری همده اسلام عالمی صفتی برله بارادر ایدی.

هندستان حکومتی مونگ کیلونی آدن ایشتوب و بلوب طوردی و هندستان غه کیلوب کرووی برله حرمتله ب قارشنی آلدی. مگرده هندستان حکومتینگ بو معامله سی سیدنی حرمت ایتودن توگل بلکه آنک هندستان مسلمانلرینگ حمیتلرنی قوزغاتودن قورقووی ایدی. شیخ جمال الدین نگ بیک عالم و حمیتلی، سوزلری بیک اثرلی و کولکلرنی تسخیر قیلوچی ایکانلگی هند حکومتینه معلوم ایدی.

سید جمال الدین، طشقی کورنشده هندستان حکومتنده قوناق صفتنده طورسه ده حقیقت حالده قاراول آراسنده وقت اوزدردی.

حکیم که ایبرو فرض توکل. مکرده الله تعالی نك شریعتینه خلاف توکل اورنده حکیملرنک، عقلغه موافق بولغان سوزلرینی قبول ایتارکه کیرهک» مضمونده سوز سویلهدی.

جمالالدین نك بو سوزنده طوزان قدرکنده حقیقت که خلاف نرسه بوق ایدی لکن اوچ آلو طوغروسنده شیخ الاسلام شوشی جملهنی بهانه ایتدی و: «جمالالدین نبوت برله حکمتنی بر جملهده یوروته، آنک بوسوزی پیغمبرلکده صناعات جملهسندن بولونینی بلدره در» دیب خبر چیقاردی. جامع واعظلری ایسه شیخ الاسلامغه یاراو امیددی برله جمالالدین ضررینه صوغش آچدیلر و منبرلرده طوروب آنک عقیده سی بوزوق ایکانلککنی شهر قیلدیلر، عوام خلقلرنی آیاقلاندردیلر، تورلی طریقلر برله آچولرینی قاپارتدیلر. سید جمالالدین، بو اشلرنک صرف بهتان و افترا ایکانلککنی دعوی قیلدی و اوزینی شیخ الاسلام برله برلکده حکم مجلسینه جیوب اشنی تیکشورلرینی طلب ایتدی ایسهده خلق قام قوتوروب ییتکانلر، آندی محاکمه و غلمی مجلسلر برله گنه باصلودن اش اوتکان ایدی.

غزتهلر ایکی که آیرلیدیلر. بر طرف شیخ الاسلام سوزینی درستیلر و شونی تکرارلاب طورالر ایدی، ایکنجی بر قسمی ایسه جمالالدین نی آقیلر و آنک عیسز ایکانلککنی دعوی قیلله ایدی. شول سیدن مذکور مسئله جوالوب بتدی، باشی و آخری یوغلوب بولاما بولدی.

دوستلری، جمالالدین که صبر ایتو و صالقون قالمی بولو طوغروسنده نصیحت قیلله هم ده: «موندی حقسز اشنی زمان حکمدن توشور. حقلق البته اوست که چیقار» دیلر ایدی. لکن دینی غیرتی، اوزنده بولغان علم و فضیلت که کوره ده کوچلی بولغان جمالالدین مونی تکللامادی و شیخ الاسلام برله محاکمه ایتلونی ایسته دی. ایکنجی طرفدن ایسه شیخ الاسلام جمالالدین برله بر مجلس که حیولوب محاکمه قیلنوندن، قورقادر و اوزینک مغلوب بولونینه شبهه ایتمیدر و شول سببلی بودشمینی استانبولدن، تورکیادن سوردر و خصوصنده حکومت ایشکنده اجتهاد قیلله در ایدی.

عاقبت، «عوامنک قوتورولری باصلسون دیب اوزی تله کان وقتده کیرو قایتورغه احتیاری بولو شرطی برله جمالالدین نی استانبولدن نفی قیلو حقنده سلطان فرمانی اعلان ایتولدی. تمام مظلوم بولغان حالده جمالالدین استانبولدن کیتدی و ۱۲۸۸ - ۱۸۲۱ نجی یل محرم (۲۲ نجی مارت) ده تکرار مصرغه کیلدی و ریاض پاشا برله تاشوب آرارنده محکم بر دوستلق حاصل بولدی.

(آخری بار) ر. ف.

جمالالدین نك شهرتی، مقبوللگی، علمی و فضلی بیک تیره هم ده سوز سویلهر که ماهرلگی، تورکیاده بولغان بعض بر عالملرنک خصوصاً شول وقتده «شیخ الاسلام» (۱) لق درجهسنده طوروجی افندیگ کونجیله وینه، حسد ایتو وینه سبب بولدی. شیخ الاسلام هم ده شونک فکرنده بولغان باشقه عالملرده شیخ جمالالدین طرفدن کورساتوله طورغان پروگراملرنی، مسلکلرنی اوزلرینک خصوصی منفعتلرینه مخالف تابالر هم ده شیخ جمال حضورنده اوزلرینک یوغلوب قالورینه بیک آچینهلر و شیخنی کوزدن توشور ایچون چارهلر ازلیلر، فرصت کوزه تله ایدی.

استانبولده دارالفنون مدیری بولغان تحسین افندی (موسیو تحسین)، دارالفنون آچلغان وقتده فن بلو، هنر و صناعت اوگره نو، کسب و بایو تیوش بولو حقنده نطق سویله وینی اوتدی (بو واقعه ۱۲۸۷ - ۱۸۷۱ نجی یلده ایدی). جمالالدین، نطق او قورلق درجهده تورکیچه باماو چیلککنی عذر کورساتدی ایسهده مدیر افندی همیشه اوز رجاسنده اصرار قیلدی، جمالالدین دن قات، قات اوتدی. دارالفنون مدیرینک اوتو وینه مجبور بولوب شیخ حضرتلری بر نطق صورتی یازدی. شول زمان وشول خلقتنگ روحی حالرینه موافق بولوب بولماونینی بلور ایچون دیب شول وقتده معارف ناظری اورنده طوروجی صفوت پاشا، ضبطیه ناظری (پالیسیه باشلغی) شیروانی زاده هم ده عالم وزیرلردن منیف پاشا و باشقه ارغه نسخهلر ییارلوب فکرلری صورالیدی. مونلرنک هر بری نطق صورتینی اوقودیلر و تحسین قیلوب جواب قایتاردیلر.

دارالفنون آچلا طورغان وقتده جمالالدین نطق سویلهر که بولغاناقدن مونی ایشتور ایچون دیب استانبولنک عالملری، پاشالری، هر تورلی یوقاری طبقه لری، غزته چیلری جیه لدیلر. مونلر آراسنده شیخ الاسلام ده بار ایدی. جمالالدین کرسی که چیقوب نطق سویله دی. شیخ الاسلام ایسه، نی ده بولسه بررتورلی سوزتله کدروب قالمو طوغروسینه بیرلوب تمام اخلاص برله تکلیدر ایدی.

اوزون نطق ایچنده شیخ جمالالدین: «آدم بالارینک حقیقی سعادتلری «نبوت» برله «حکمت» دن عبارت. نبوت (پیغمبرلک) الله تعالی نك فضل بولوب مونی اوزی تله کان کشیسینه بیره در، طریشو واجتهاد قیلور سببلی گنه مونی تابو نمکن توکل. اما حکمت، اوقو هم ده فکر و معلومات کسب ایتو سببلی حاصل بولادر. اوقو آرقاسنده بنده لرنک حکیم و عالم بولولری ممکن. پیغمبرلر خطادن، گناهدن سلامت بولسه لرده حکیملر خطادن خالی بولیلر. پیغمبرلک، بوزلو و اشدن جیقودن امین بولغانی ایچون آگا ایبرو فرض اما

(۱) ۱۲۸۷ هجریده وفات بولدی. حسن فهمی.

اسلام دنیاسنده مذهب

(باشی ۱۳ نچی شوراده)

خوارج

«خوارج» دیب، تحکیم که رضا بولونه آجولانوب حضرت علی رضی الله عنه دن ایرلغان خلقلرغه ایتولنه در. واقعه موندن عبارت:

«صفین» ده حضرت علی عسکری برله معاویه عسکری صوغشیدیلر. معاویه عسکری ییگله باشلانندن صوگ عمر و بن العاص ننگ عقل اوگره توی بوینچه سوگولر ننگ باشلرینه قرآن کوتاردیلر و حضرت علی طرفینی صالح غه دعوت ایتدیلر. حضرت علی، مونگ بر آداو وفرصت کوزه تودن عبارت ایکانلگینی بله در ایدی، شونگ ایچون صوغشینی دوام ایتدرون تله دی، لکن حضرت علی طرفندن بولغان بر طائفه، صوغشینی طوقاتو و قرآن کوتاروب حیققان عسکرلر که هجوم قیلماو حقنده حضرت علینی اجبار ایتدیلر. آخرنده ده ایکی طرفندن برر کشتی حکم (حه که م) تعیین قیلندی و نزاعنی اوزو وظیفه سی شول حکملر که تابشردی. معاویه طرفندن حکم، عمرو بن العاص بولوب حضرت علی طرفنده غی حکم ابو موسی الاشعری ایدی. بو واقعه هجرتدن ۳۷ نچی یل صفر آینده بولدی. «تحکیم» (ایکی طرفندن ده حکملر قویو وشونلر ننگ حکملرینه رضا بولو) دیب شوشی حال که ایتولنه در. بو وقته بر طائفه زید بن حصین الطائی اوینده جیلشوب حضرت علینگ بو ایشنه رضا یولماو حقنده اتفاق توزودیلر و عبدالله بن وهب الراسبی اسملی کشتی که بیعت بیدیلر (شونی امام ایتوب صایلا دیلر). بو واقعه اوشبو ۳۷ نچی یل شوالنده ایدی. صوگندن حضرت علینگ و عظم قیلوی برله مونلردن بر آزی توبه ایتدیلر ایسه ده کوبره ک قسمی اوز سوزلرنده اصرار قیلدیلر و «حروراء» اسملی اورنده حضرت علی برله صوغشیدیلر. صوگراق و قتلزده مونلر اوزلری ییک کوب فرقه لر که آیرلدیلر.

ایسه ده حضرت علی و حضرت عثمانی هم «صفین» ده حکم که رضا بولویچیلر نی وشوشی طوغروده هر ایکی طرفنی یا که ایکی طرفدن برینی گنه تصویب قیلویچیلر نی و «جمل» واقعه سینه قاتشوچیلر نی اکفار قیلوده متفقلر در. مونلر ننگ «دینی» برفر قه سانالولری ده شوشی «اکفار» سیندن گنه در. یوقسه مونلر مجرد برسیاسی فرقه سانالورغه تیوشلی خلقلر ایدی.

خوارج، «دین» طوغر و سنده ییک مقیدلر، کوب عبادتلی، متقی و ییک احتیاطلی آدملر بولوب فقط علم باشنده غی کمالانلری سنیلر شیعه و معتزله لر که نسبت برله توبان درجه ده ایدی. شونگ ایچون مونلر تل برله علمی مناظره لر اورنینه سوگ و قلیج برله معارضه قیلونی آغه سورلر ایدی. مونلر باشقلر برله کوب و اوزون وقتلر صوغشیدیلر و ییک کوب گناهمز قانلر ننگ آغولرینه سبب بولدیلر. اوز سوزلی و قارشلی بولولری اوستینه ییک غیرتیلر و بهادرلر ایدی.

حضرت علی نی شوشی خلقلر اولدر دیلر. مونگ باش سیجیسی «قطام» بنت شحنه بن عدی دیگان بر خاتون بولوب اولدر و جیسی عبدالرحمن بن ملجم المرادی دیگان بر صوفی و زاهد ایدی. مونلردن «غزاله» اسمنده ایکنجی بر خاتون چیقوب کوب ایرلر بولدر آلمی طورغان اشلر نی اشله ب یورگانلگی معلوم.

عمران بن حطان اسمنده بر عالم، خوارج اعتقادنده بولغان بر خاتوننی حق یولغه کوندرو قصدی برله نکاحلاب آغان ایدی. لکن خاتوننی خوارجلقدن قوتولدراسی اورنده بالعکس - خاتون تأثیری برله اوزی خوارج مذهبنه کردی وشونلر ننگ عالملرندن، مقتیلرندن بولدی. حضرت علی نی اولدرگانی ایچون عبدالرحمن بن ملجم نی مدح ایتوب شعرلر سوبله دی (۱). شولای بولسه ده حدیث اماملری اوشبو عمران بن حطاتی

بو کونده ايرانده بولغان شيعه عالمري، مجتهدلري آراسنده کيگ معلوماتلي و عالي فکري، اجتماعي و مدني اشردن خبردار آدملر بار ديب ايسته مز. مونلرنگ بتون مسلمانلر آراسينه قارنداشلق اورنلاشدر و بولنده اجتهاد ايتولريني ده روايت قيله لر. انشاء الله... بزني «لااله الاالله محمد رسول الله» علمي اوز آستينه جيا آسه کيره ک. ر. ف.

تورکستانک اصول اداره سي حقنده. (۱)

II

معلوم، تورکستانده فيديراتسيه ني اداره قیلوچی مستعد کیشیلر یوق، تورکستانده کیملر باری کیملر یوقنی حاضر دن اوک بزگه بلنه باشلادی. عمو میتله تورکستانده «قحط الرجال» لک حکم سورگان بر زمانده، بز ایسه ک اوستمز که کوتره آلمی طورغان آغر وظیفه لر یوکلهمکچی بولامز. ۴ - ۵ نجی یلرده گی انتباه طولقونیدن باشلاب، کیچر دیگمز ۱۲ - ۱۳ یلر میانه سنده، آرامزدن کوب بولمه سه ده بر آز (البته باشقهرغه نسبت ایله) سیاسی کیشیلر یتوشه طورغاندر ديب اویلاغان ایدک. لکن، بزم بو اویمز قوری بر خیال بولوب چقدی... چونکه، بز حاضر اسسی جان، قوری گه وده، چیریک باشدن غنه عبارت تریک هیکل ایکنمز؟! دیمک، بزده سیاسی اسمینه ده ضیالی اسمینه لایق کیشیمز یوق حکمنده ایکان.

روسیده «یوک انقلاب» باشلانغانه ۵ نجی آی. بو ۵ آیده تجربه بله بزگه معلوم بولدی که ۲ - ۳ یاخود ۵ گنه اشکللی کیشیمز بولوب، آنلرنگ شخصلری ییلگولی. دیمک، اون میلیون نفوسلی تورکستان، حاضرده آور فاجه لر آستده کوملوب یاتا. ایندی، حال شویله بولغاچ، فيديراتسيه لی جمهوریتنی بو یرده کیم اداره قیلاجق؟ ئلله مسکه و سیه زدنده کوریلله شوب قول کوتارگان ضیالی افندیاریمزمی، اداره ایته چک؟ یراق مسافه دن بزگه اوزلرن رهبر کورسه تکان ذاتلر بزنگ حاضرگی حیاقزدن رحیم ایتوبگنه بر خیر آسه لر ایدی احتمال که قیلغان قرارلرینه اوزلری ده اوکنور ایدیلر. یعنی فيديراتسيه فایده سینه قول کوتارولرن بزم ضرریمزغه بلکه بزنگ اسفل سافلینگه توشویمز که برنجی، سبب ایکانن شاید بر قدر آ کلاغان بولور ایدیلر! محترم عیاض افندی بزنگ محیطمزنک تارلغینه، طورمشمزنک آورلغینه، تقدیرمز کیملرنگ

(۱) باشی ۱۲ نجی عدده

«صدق وعدل» دیلر (۱). وحدیثلرینی قبول قیله لر. صحیح بخاری ده ده ایکی حدیثی بار (۲). عموما معتزله لر که قاراو برله خوارجلرنگ حدیثلری اعتماد لیراق، بولونینی اسلام حافظلری تصریح قیله لر.

شيعه لر

شيعه لر، باشقهرغه کورده امتیازلی صورته حضرت علی که طرفدارلق ایتوچی خلقلردر. مونلرنگ بر قسمی: «رسول الله دن صوگ خلیفه لک، حضرت علی که تیوشلی ایدی لکن دشمنلر کوبلک سبیلی شول وقتده غی سیاست همده مصلحت که رعایت قیاورغه مجبور بولوب بو منصبی اوزی ایچون دعوی قیلما دی وتلر تله ماز باشقهرغه بیعت بیردی» دیلر. شونگ برله برگه حضرت علی خلیفه لگی صوگه فالورغه سبب بولغان اولگی خلیفه لر که طعن ده ایتیلر. ایکنجی بر قسمی ایسه حضرت علی خلیفه لگی صوگه فالورغه سبب بولغان اولگی خلیفه لر که طعن قیله لر. بو ایکی فرقه دن اولگیلری «زیدیه» و صوگه لری ده «امامیه» ديب معروفدرلر.

عباسیاردن المتوکل زمانده بولغان قسنتیقلمرغه توزه آلمی زیدیه لر «یمن» مملکتینه هجرت ایتکانلر ایدی. بو مذهب ایسه «یمن» ده بو کونده ده بار. مونلرنگ مستقل حکومتلری بولوب آرالرنده علم برله مشهور الوغ ذاتلر ونادر مصنفلرده کوب.

۳۳۶ تاریخنده «بغداد» ده تأسیس ایتولگان «آل بویه» برله مصرده غی فاطمیون دولتارینک رسمی مذهبلی شيعه لر نفوذنده بولوب طوردی. بو کونده ایران و آگا کورشی مملکتلرده بولغان شيعه لر صوگندن ظاهر خلقلردر.

شيعه لرنگ دینی مذهب ایتلوب سانالوینه سبب، اماملقنی دین رکنا رندن بررکن ایتوب اعتقاد قیلولری جهتنددر. اگرده موندی برسوز سویله مگان بولسه لر ایدی آنلر باری سیاسی فرقه بولوب غنه سانالورلر ایدی.

عمار بن یاسر، خزیمه بن ثابت، ابویوب الانصاری، عدی بن حاتم الطائی، ابو بکره الثقفی مثالنده حضرت علینک اوز زماننده بولغان آدملر (کوبسی صحابه لر) «شيعه» بولسه لرده حضرت علی حقنده غلو و افراطلری یوق ایدی. امامت مسئله سنده ده مونلرنگ عموم صحابه لر همده اهل سنت والجماعت مسلکینه آیروم اورنلری بولماسه کیره ک.

(۱) میزان الاعتدال، ج ۳ س ۲۷۶.

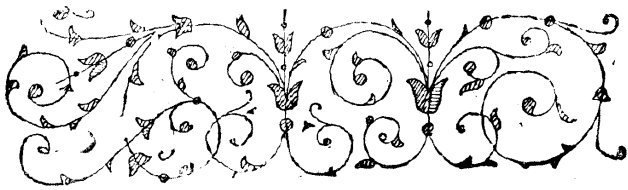
(۲) زج ۷ ص ۴۵ - ۶۵.

اول وقتده شعاری، مسلکی، مقصدی یوقاریده غی جمله بولا جق؟
ینه ایسرك باش خانلر دوری قایتووننده خوف بار. الکی
مقاله مده ایتدیگم سوزنی ینه تکرارلیم:

«اگرده شویله بولا قالسه، اوقو و اوقو اشلرمز هیچ بر
اصلاح ایتلمه یه چک. دیمک انقراضه بوز نوته چقدر!...»
شاید، آلدیمزده «اوجریدیتلتی صابرایه» ده بو آورمشقت
بمرلوب تاشلانورده؛

«به شه سون، خلق جمهوریتی!» دیگن مقدس طاوش،
مقدس شعار نباید عملگه قویولور!...

میر محسن شیر محمد «تاشکنده».

حقوق

۱۲ عدلی «شورا» ده باصلغان «حقوق» مقاله سی مناسبتی
برله بر ایکی سوز سویله مکنی ٹوگت و تیوش کوردم. چونکه
حقوق شرعی و حقوق وضعیه تقسیماتدن و قسم الشی...
قاعده لریندن بر نرسه آ گلامادم دیسه یالغان سویله گان بولمام.
عجبا حقوقلرنی «حقوق شرعی» و «وضعیه» که تقسیملر
قایدن جققان؟ مینم چه بونلرنگ توبری قایدن بولولرین آ گلاماودن
بولورغه تیوش. «حقوق شرعی» دیبولگانلرنیگ توبی بیک
یراقدن کیلمه گانگه کوره معلوم اما اسوود زاقون دیبولگانلرنیگ
قایجان طبلرلی طوبلانولری، تزمگه سالتولری، کیم طرفندن
آرتدریلغان، کیمتولگان بولولری معلوم بولسه ده تویننده قایده
باروب ترلگانی تاریخسزلق قارانغولغینده بوغالدی. رومواضع قانونلری
سولونلری قبل المیلاد بوقدریللرده بولغانی یازیلور. لاکن آنلرتوب
یازوچیلر واضعلرمی نلله مجتهدلرگنه می آتی بیلگیلو توگل.
تاریخ دیگاجده آنک نیندایلری یوق!

«دین» دیگان نرسه، کیرهك شرق و کیرهك غرب عالم لری
اویلاغانچه آیرم بر تور قیلانشاردن غنه عبارت توگلدر. تا که
بونگ آمرین نوته وچیلر نیندایدر آخرت دیگان برچاقده «جنت»
آدی بر اورونده هر تور کوزل و تادلو مکاتلرگه و بویرقارن
توماوچیلر شولوق آخرتده «تموغ» دینلگان اود برکانینده چاتر
چاتر یانارغه ٹوگت کوریلسونلر. بو تور «دین» که مقابل ایدوب
«دنیا» نی قویالر. بو ایسه بوتون حقوقلری، قودلری، زاقونلری
برله دنیا دیبولگان ایملگک بورطینده ترکلک ایدر ٹوچون بولغان

قوللرنده ایکانلگینه واقف بولسه کیرهك. تش، طرناغی برله
فیدیراتسیه که فارشی کیلدی. بز زوالی تورکستان بالارن قهرلی
قارا کوچلر قولنده ایزیلمه سلیگمز حرکتنده بولدی. لکن،
تورکستانگ اوستدنگنه ایشتوب بلوچی ذاتلری بزم اچکی طور مشمنی
ایسلرینه ده کیتورمه گنلرده: «نو! بولدی، فیدیراتسیه، کوتار
قولگنی!»، شوطاوش شوما تورطاوش ایله بوتون زالنئی شاگفرا تقانلر!
مونده ایچلری تارایوب یاتقان تورکستان بالارنیگ آخ واخلری
اول عالی سیمالرغه ایشتمه گن، اش بته گنده کیتکن؟!...

بو نقطه نی اعتبارغه آوب، کوکگه بویله بر سؤال کیله:
ئلله فیدیراتسیه قهرمانلری - تورکستاننی ده ایدل بوی ایله اولیچه دیلر می
ایکان؟ تورکستاننک قارا محیطنده ده، کیگ ایدل بوی محیطنده کی
کبک، «موسلر،..... ضیالر، مقصودفلر، اختمفلر، اسحاقفلر،
فاتحدر نلله کیملر، نلله کیملر باردرد؟» دیب بلدیلمی ایکنه؟
اگر شویله دیب بلدگان بولسه لر یا گکش! بلمه گن بولسه لر قیلغان
اشلرینه شاق قاتامز...

ینه بر سوز ایتوب کیتیم:

عموم تورکستان مسلمانلرن ۱۸ نجی آیریلده بولغان قورولتای
مجانسنده، تورکستاننک اداره سی حقنده م. بیهودی آندی بویله
بر فکر تقدیم ایتکان ایدی:

«جماعت! بز حاضر آرتق شاوشوغه بارماسدن هر نه
بولسه ده عذاب ایله آنغان حریمز که سؤ حرکت ایتیمیک ده -
فرستدن استفاده ایتوب، توب - طوغری فیدیراتسیه نی قبول ایتیمک!
سز بلگانچه مینده بلهم، حقیقتاً بزده حاضر فیدیراتسیه نی اداره
قیلوجی کشیمز یوق. لکن اوزمزده بولسه ده الحمدالله تاتار
قرداشلرمزده، قافقاز مسلمانلرنده بار. بس شویله بولغاج بز
آنلردن بر نیچه کشیلر نی موقتاً بورچغه آوب تورارمز! البته
۴-۵ یلده اوزمز هم یتوشه باشلاب، أنه اولوقنده اوزمزی
اوزمز اداره ایته باشلارمز.

بیهودی آفندیگ بو فکری نوغری توگل ایدی. چونکه، تاتار
قارداشلرمز و قافقازیا مسلمانلرینه بزم خلقنی قایسی نقطه نظر
ایله فارولری بیهودی آفندیگ اوزینه بیک بیلگولی ایدی. باشلاب
تورکستانغه مختاریت بیرله قالسه، آنک اداره سی اوچون تاتار
قارداشلریمزدن کشیلر آلو توگل بلنکه مونده کیلوب برله شوب
قالغانلرنیگده قهرلی قوللرمز برله سورولوب چقارولوری بیک
یاقن احتمال. مختاریت قایدسه سی یاخود ضرری بز که اولوقنده
شوشدن غنه عبارت بولا جق!.. «بزم مملکتده نی حقکر بار؟
استه گن کشیمزنی قویامز، استه مه گن کشیمز کیتسون بولینه،
دورت یاغی قبله!» - منه - اداره باشنده طوروجی سیمالریمزنک

بولا. شوگا كوره دركه «دين» ديگاچده اللهغه، ايسوس قه شكر يوزيندن ياكه جزاسيندن نوركب نماز اوقو عبادت و تقدیس قیلو، روزه طوتولرغنه آكلاندیفي كبی حقوق شرعیه - فقه شرعی ديگاچده شونداي كیله چك بورطده بولاجق كوزگه كورینه گان مقصدلر ئوچون ياسالمه و توزیمه حكملر ظن ایدیله. البته خرسیانلرنگ بو طوغروده بولای اوبلاولرینه سبیلرده بوق توگل. لکن بزنگده آنلرغه تقلیدا بولای سوبله نومز توبسز بولا. تناككه روس دیماقرانلرینگ چیرقاو حكومتدن آیریلسون تریوانیه لرین بزنگده مسجدرلر و دین طوغریسنده آومز توبسزگنه توگل كوكلی ئوك بولا...

اسلام قاراشینده دین و دنیا دینولگان آیرم بر نرسه لر یوق. الله تعالی - خالق، آدملرنی خلق ایتكاجده آنلر نی نیچوك طوررغه ئوبره تور ئوچون معلملر یباردی «خلقه ثم هدی». بو معلملر هر چاقده شول كشیلرنگ ئوز اچلریندن یبارلگان، ئوزلاری كوك كشیلر ایدی. منه شونلر هر وقت چاغینه و كیره گینه كوره كوزهل تعلیمات بیرهلر ایدی. دنیاده نیچوك تركلك ایدرگه، نیچوك صونارچیلق ایدرگه، بالق اولرغه، یه تمهلر توقورغه کیوملر نكارگه، قوغشلر توزرگه، تاغ و قایالرنی تیشوب طوراق یاسارغه، باغانا ئوستینه ئوبلر سالورغه، بر طوغه لر، كورشی كوله ملر بر برلریله نیچوك مناسبت ساقلرغه ئوبره تكانلر. بارابارا خلق كوبه یوب اوطری تارالا باشلاغاچ معلملرده كوبه به بارغان و بونلر تورلی بیرده اوطورغان خقلر و قوملرگه بربرلری برله نینداي معامله لرده بولونورغه، دنیا كوره ش یورطی بولغانغه آرالرینده بولغان یاولرده نیچوك اش كوررگه و تیموردن نیچوك فایده لانورغه، سونگو و قلیج اوله رق باسقون قورالی بولدیفي كبی مدافعه قورالی اولمق ئوزره كوپه كوزلر باصارغه و صلح قیلغانده نیشلرگه، معاهده لرنی یازشورغه كیره كلیگینه كورستكانلردر. بو مادی و جسمانی اشلرنی كوزل صورتده باشقارو ئوچون آنلرنگ كوچلرین آرتدراچق بولغان روحانی قوتلرنی نغورغه و بونگ ئوچون سینی خلق ایدوبده آنالر شفقتی برله سیگا مریبلر - باغوچیلر یلگوله گان خالقگه، بملگه، فتاحگه، براهماگه، باغگه تشكر و رحمت ایدوب عبادتده بولونورغه وشول یول ایله آگا یاقینابوب آنگ كوچندن استفاده نی ده كورسته لار ایدی. هر كم بر نیکر طرش توگل. آرالرینده بالقوا - تهنبلاری ده بار. اشلرگه سوبمیلر. بونك ئوچون كشینك كین آلمای بولماغانغه «كشینك ملكی حردر. سز كشی نرسه سین الوئوزوكلو یاسا قدر. بنا علیه بوندن صوك آلاي كشی نرسه سین آلماسون و باشقارغه ده عبرت بولسون ئوچون ۳-۴ آی تورمه گه پابلوب یاكه ۳۹

قامچی صرتینه اورولور و یاخود بله زكدن قولی تیسلور. بو صوكغیسی اوغراونگ كوزگه كورینورجزا یلگورمه سی بولغانغه مؤثرره كدر» كبی قاعده لرده قوبیدی. كشی ئوترو طوشماسنده ده قصاص تعلیم ایتدی. بونك غایت فایده لی بولغانین اثبات ایتكان. و وقتنده تطبیق ایدلگانگه كوره ئولترشك آزایغانین تاریخ برله كورستدیگی كبی بو حكمنك (ینه برطاقم بالالرنك قاتون - قز حقتده غی حكملرنی عهبلرگه خاص دیب سوبله گانی كبی بونده ده الوغلیری یله شولای دیمه سونلر ئوچون بولسه كیرهك) و هدا هم توراتده و ئوزگه كتابلرده بولغانین بیان ایتكان... (*)

ایكنجی یاقدن مملكت اداره سی و اوبوشمه بولوب طورر هم خلقتك معارف و سانیتار اشارینه كیره گی بولغان ئوچون آنچه تابو و بیت المال اصولینده كورسه ته تيك؛ فقیرلردن بیرگو آلو مناسب بولماغانغه ایگ كوزل یول تابشدن آلمقدر. بیردن بولا طورغان نرسه لر پراتسیتلر تابش بیرگانگه آندن عشرنی آلوب آتون كومشدر و سودا ماللری كوب بولسه ۸ - ۱۰ پراتسینت قنه بیرگانگه ابکی پراتسینت آلوئوكات كوریله دیب بوداخودنی غه نالوغ اصوللرین ئوبره تكان...

«خلقه ثم هدی»، «ولكل قوم هاد» و ئوزگه آیتلرده بولغان هدايتلر عرب لغتی بولغانغه كوره آنلردن نه لله نینداي یه شیل معنلر چفاررغه اورون یوق. آنلرنی خلق ایتدی ده بر آزدن چن و طوغری تركلك یولینه ده سالدی...

آخرتده لغوی معناسی معتبر بولوب هر بر اشنگ صوكی و نتیجه سی دیمكدر. بوتون دنیاك صوكی - آخرتی ایسه قیامت كونی و اورنی در. (لا یعلم الغیب الا الله) بزنگ دنیاوی معامله لرنگ كوبسینده آخرت عاجل بولا هله قرآن كریمك قصصده كورستدیگی و ئوزمزننگ ده تاریخلرده اوقدیغمز ئوزره امتك، جماعتك آخرتی گلن عاجلدر.

خوش ایدی. میدانده ایکی حقوق مجموعه سی بار. برسی

(*) انسان جاینه قیو، اسمیرتنی قازن انسانیتسزلك دیویچیلرگه جانم انسانیت نی زهار باشقه بیرلرده اوتمایفنه قولانسه گزلا. مین «دفع مفسدت جلب منفعتدن مقدم» دیگان برقاعده تعلیم ایتدم. شوگا قاراغانده قصاصا ئوترش انسانیتسزلك بولمای بلكه اول حقسز ئولترشده بولا. عمر یوبی قانرغه حكم انسانیت میدر. اول كشینك باشقه سی، ئوچون ابکی تین بر آقچهلق فایده سی یوق حالبوكه ئوزی ئوچون طورغانی ایگاكدن عبارت جانین ساقلاو انسانیت بولورمی ایكان. سز باقكز ئوزگراینه سینقت برله لینچه صودینده قانلگه نیندی جزا بیره سز، ئوتره سز توگلمی؟ منه مین سزگه شونداي طبیعی قانونلرنی غنه كورسه ته تم. بر آزغنه سناب كورمه لی ده آندن صوك فایده سز لقین سوبله ملی ایدی. رجما بالفیب سوبله ب فرشته لك صاتو هم انسانق توگل غوی دیب الزامی هم ارشادی جواب برله قناعتله تم.

بلميلر توگل بلسکه بلورگه ده نله ميلر. چونکه آنلرچه بوتون وچن آفتوريتيت ياوروپاده غنه. علمای اسلامنگ آنلر ئوچون آفتوريتيت ياوروپاده غنه. علمای اسلامنگ آنلر ئوچون آفتوريتيت بولولری ممکن توگل کبی برشی. يوقسه کور کورینه تقلیدنی نقص سانسالر، تحقیقه کریشوب ياوروپا حقوقلری اراسینده بایق اسلام فقہیسن کوردکلری کبی (*) استفادهلری ئوچون هدایه ننگ روسچه ترجمه سی ده آنلرغه آچوقدر. اما ملالرمزنگ کوسی ایسه فقه محمدینی گوزل بلمه یلر. بونی گوزل آکلاسئر ایدی شول فن حقوق دیگان مجموعه نی لا اقل اجمالا بولسون بولولرایدی. شونگ ئوچون بو أفندیلرنگ ایکسی ده آفیسالیئی یوریت بولسه ده چن چندن برسی ده یوریت توگلدر. هله آدواتلق برله یوریتلک آراسنده ییربرله کوك قدر آیرما بار. پریسازنی زاسیداتل بولغان چاقلمده مشهور آدواتلرنگ مدافه سین تکلانغانده کوب وقت یهش چاغینده کوردیگم قشقار شاگردلرنگ اوستا مناظره چیلری خه ترمه توشه ایدی.

شوگا کوره یوسف آیزینگ یهش حقوقشناسلرمز شریتمزنی ئوگره نسولر دیویونه قوشلو برله برابر بو سوزنی ملالرمزغده چن فقه محمدی نی ئوگره نرگه طرشسونلر صورتده نه پتر ایدم. استاذم رضانگ ایکن حسن ظنینه بوتونله یوک قوشلوب ته سم کیلمای. مین عینی آتده ده ترته ده ده کوروجیلردنمن. تیک شولقدرسی بار، منتظم مکتب تحصیل کورب مقدمات فنونگه ده آشنا بولدقلریندن هدایتکه توشوب ده فقه محمدی نی تحصیله کریشسه لر نیز آراده قولغه توشورب أهل علم بولولرلر و بزگه یول باشچیلق وظیفه سین ده گوزل ئوته رلر ایدی. بارده بولمیچه بر نیچه سیگنه فن کشیسی بولورغه قرار بیرسه بو آدم قتلغینده نیچاقلی ملی، فایده ده بولنورلر ایدی... اولیچاقده مه سکاو اسیز دینده بولدیغی کبی بز یوریت سز یوریت توگل «دیب علمای اسلامغه به یله غزلرو... ربا لا تزغ قلوبنا... «ابن جلا انا» دیویچیلرنگ قیلانشاری طوشماسینده غی سوزگه بوتونله یم برله قوشلام.

ابراهیم کمال.

فقه محمدی که اسلام مجتهدین کرام ننگ همتلری برله توزیلگان دیگری روم واضع قانون (معلم) لریندن باشلانوب ناپالیون وئوزگه مجتهدلرنگ اجتهدلری برله طوبلانغان اسوود زاقون. (درست بو سوکفیسنده ییله هدایه وهندیهلر دن شاقدا ی احکامده باردلر) بوللرنگ آیرماسی نرسه؟

برسی قایدن باشلاب کیلگانلگی معتبر و مضبوط تاریخلر دلائی برله ئوزکلو معلوم. دیگری بورونئی تاریخسزاق قارانغولقلری برله چرمالغانغه کوره نیندای معلمگه بارب تره لوی آچق معلوم توگل. برسینده برنچی قاراشدوق احکامنده غی چن حکمتلر کوزگه چارپادر. دیگرینده ایسه دینگه معلوم قاراش حکم سورگانگه دنیوی شولردن باشقه گوزل حکملر یوق دیمک کبی اعتباری و اضافی بر حرمتکنه در. شوگا کوره گلن ئوزگه روب طوراده. فروعاتین غنه ئیتمیم. بولر هر ایکسینده برسینده بیک آز دیگرینده بالان سایون بولورغه ممکن. بروق مین اصول کلیه لرین نه یتهم. بو آماشنو ایسه حقوق محمدی ده یوق.

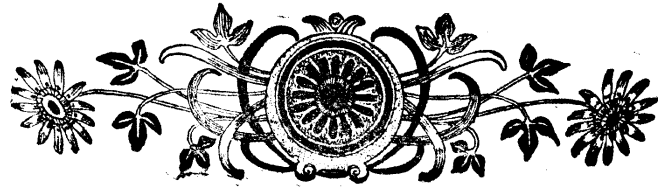
بولای بولغاچ بو ایکی مجموعه ننگ قایسی آرتغراق دیگان بر سؤال کیلمه سه کیره ک. بو نهق آقومات آدم برله چن کشی آراسنده آیورما نیچک دیمک بولاجق که عب عبندر. شولایده آیورماسی یوق توگل. برسی ئور یا کا بولوب حقیقی یوریت و شارع طرفدن توزیلوی آتی ییلگیلو. دیگری ینه «ولکل قوم هاد» بویچه توزیلگان بولسه لرده وقتلری اوزون، باشینگ توبی تاریخسزاق قارانغولغینده بوغانغان بولغانغه اصلندن کوب ئوزگارگان ویتلوکه گان ییرلری (*) بیک کوب بولا. وگله ن تصحیح قه تبدیلیگه محتاج بولونوب طورادر. شولقدرسی بار یاوروپالیرلر توزیلگان نرسه نی آرتدرو و ترتیب که صالحو اشلر نده اوستلر بولغانغه قولایلق ئوچون مجموعه نی شعبه، لرگه بولملرگه ماده لرگه بولگه لب آساناتلتمشدر. فقه محمدی ایسه ایسه فصللردن، بآلردن ئوزگه توزو کلک کورمه گان. هم یاوروپالولرنگ صود و حکم ترتیلری گوزل قوبولمشدر. اگر فقه محمدی عددنه قوبولغان صودلرده عدل حا کملر طرفدن معیشت که تطبیق ایدلسه نیچاقلی گوزل ئمره لر بیرر ایدی.

منه دین، شولای دنیاده طورو یوللرنگ طریق عدلی بولوب شول یول برله بارو هر کمگه تیوشلی بولادر. ئلله نیندای تقسیم، قاسم و قاسملرگه اورن قالماسه کیره ک.

یوسف آیزی «یوریتلرمز اسلامنی و حقوق اسلامنی بلمیلر، ملالریمز حقوق فنلریندن بی خبرلر» دیسه ده مین بونی ایکنچی صورتده ره ک نه یتهم سم کیله. بزنگ یوریتلرمز فقه محمدی نی

(۱) بوسوزلرمنی ماده لرگی براده کورستان بولور ایدم. لاکن کتابخانه م و بنا علیه خاطره دفترلرم یاننده بولماغانغه معدومرن.

(۱) تورمه لک ننگ بر یاتاقخانه و جیون اوسته یانکیسرلر اوزغیرلر، کاترژیکلر چفارا طورغان بر مکب بولوی غنده یتسه کیره ک.

تورکستاندہ برنجی «قورولتای»

اون آی بروقت ئوتدی، مطبوعات که قاتشامادم؛ چونکه قلم اوچلری کیسولمش ایدی. ۱۷ سنه «حریت» قایراغی کیتورگهچ، قلملرینه اوچلانیدی، هم ادب دائره سنده تله گن نرسه نی بازارغه ایرک بیرلیدی.

تاشکند شهری بنا بولغاندن بیرلی، عمومی تورکستان مسلمانلری ننگ برنجی مرتبه بولاجق «قورولتای» ننه، تاشکندگی تاتارلر انفاقندن چاقرو کاغدی کیلگج. خوقند تانارلری طرفندن تائیسس ایتولگان «نشر معارف و مدنیت» جمعیتندن ایکی وکیل صایلانوب بوسنه آپریل ۱۳ ده بارغان ایڈک، ایندی «قورولتای» کوبدن ئوتدی. ئوتکان برنرسه نی یازوب تکرارلاوومجمله صحیفه لرن طوتوروب اوچیلر ننگ فکرلرن اشغال ایتو، اول قدروک قزقلی بر اش توکل؛ فقط، «قورولتای» غه باروب کوزمز که کورونگان قای برنرسه لده. تاریخ قه عائداهمیتلی کوروشلر بولو جهتندن، «شورا» مجله علمیه سی اورون بیرلسه (مجله لمزده ده، تورکستان ننگ برنجی «قورولتای» نندن برنجی سطر نی قید ایتدروب قالونی موافق کوردم. یازاجق مقاله مز یخشى راق توشونلسون ایچون، برنجی سطر مقدمه ده یازوب ئوتسهك، شاید ضرری بولماس.

تورکستان؛ بوسوز کوزگه کورنگهچ وقلاق غه ایشنولگچوگ ایگ ئلك «تورک ملتى ننگ تورا تورغان بیرلری» دیگان فکر کوز آلدینه کیله ده تورا. بولولوغ بیرده تورک ملتى، بیك کوب وقتلردن بیرلی به شهب ئورچوب کیله ر.

بوکونگی کونمزده قازان. اورنورغ. اوقاشهرلری، روسیه مسلمانلری آراسینه معلم ومدیرسلر بتوشدروب تاراتوب توردقی کبی، اوتکان عصرلده، تورکستان بیرى هم بیك کوب تورکلرنی بتوشدروب، بیروزی ننگ همه طرفینه تاراتقان.

تورکستان بیرنده بیك کوب پادشاهلر، بیك کوب خانلر حکومت سوراگانلر. عادلی دن کوره ظالمی کوبرهك اولدقن تاریخ کتابلری اثبات قیلدقی اوستینه، خلقی ننگ احوال روحیه لری هم کورسه توب تورا.

تورکستان بیرى، اوزنده بتوشکان «تورک لری آراسندن، بیك کوب علما و فضلائیتوشدرگن؛ آنلر ننگ تعلیماتلری اوز عصرنده اطرافقه جه یلگان؛ بهادرلقلری، قابلیت وزکاو تلری و فراسلری

بتون دنیاغه تارالغان

لکن زمان ننگ کوب ئوتووی، وتورلی ئوزگهرشلر ننگ بولوی، تورکستان ننگ پارلاق دورن، وتورکلر ننگ بیوک شوکتلرن وغیرتلرن، تاریخ صحیفه لرنده گنه قالدیرتمش!

تورکستان بیرلری، وتورکستان تورکلری توغرسنده تاریخ وجغرافیه صحیفه لرنندن گنه اوقوب معلومات آغان برکشی ننگ کوزن بومدروب، نورکستان ده یه شه وچی حاضرگی تورک بالالری آراسینه کیتوروب کوزن آچوب کورسه تسهك، شهبه سز «آداشقانمن ایکان!» دیب حیرتده قار ایدی. چونکه تاریخ بیتلر نده. اوقولغان تورکلر ده گی خاصیت، بوکونگی تورکلر ده یوق.

امیر تیمر حکومینه خاتمه بیرلگاندن بیرلی، تورکستان زمینى دن، تورک بالالری ننگ عمومی «قورولتای» لری بلکه بولغانی یوقدر. چونکه موندن تورکستاندن طش قازاقستان، وتاتارستان، قاسپی آرئی وقاقاز وکیللری ده بار ایدی.

روسیه دولتی ننگ رامانف تخت اداره سنده، بوندن ایلبلی یل مقدم آونغان تورکستان مملکتی ننگ، تاشکند شهر نده، آپریل ۱۶ نده ۱۹۱۷ سنه ده، تورکستان ده یه شه وچی «تورک بالالری» ننگ برنجی مرتبه عمومی «قورولتای» لری بولدی.

برنجی مرتبه بولغان اوشبو «قورولتای» غا تاشکندگی اسپانیتلنی کامیتیت، گنیرال غوییر ناتور قوراپاتکین ننگ سراین بیرگن ایدی.

«قورولتای» ننگ اورنی، بتون ئیله نه سن دیوار بله ن ئه یله ندروب آغان زورغنه قوارتالنی اشغال ایته و اورتاسندن زورغنه کوب صولی یلغه سی آغوب یاتا؛ دیوار اچنده، تورلی آغاچلر اوتورتوب باقچه یاساغان؛ و اورتادن آغا تورغان. زور صوغه شالدراب گورله ب آغار ایچون شلاله اوستندن کوبر ویاغه ننگ باشقه اورنلر نندن ئوتهر که کوبرلر یاساغان وشلاله ننگ آغوب توشکان بیرنده، پراخود بورنی کبی اوچلی جزیره یاسالغان؛ یلغه ننگ یاری بویندن برتوشه برمنه تورغان تورلی روشده بورولوش، بورولوش یوللار یاساغان؛ اورتا بر اورنده توفراقدن ئه ون کبی بر بیوکلك یاصاب. ئوستنه یسیتقه یاساغان؛ ینه بر بیرده تورکستان قریوست لاری ننگ تقلیدن یاصاب قویغان.

باقچه ننگ نورلی اورنلر نده تورلی حوضلر، نورلی اورنده تورلی چه چه کلر بله ن بیزه لگان، گولزار لری یاسالغان؛ بیوک بیوک قارت قواقلارده تورلی تاوش بله ن صایراب تورور قوشلر ننگ ماتور آوازلی، اختیار سز، قرآنده توصیف ایتولگان «ارم» باغن کوز آلدینه کیتوره ایدی.

اورام دن کره تورغان پارادنی آلدنده ایکی یاقده ملطقلری

رسملر بارده فاطوغراف بلهن آلونوب، اوزروشینه چه زورایتقان هربری رامقا اچنده ییالا بله قابلاغان. بو اورونده آلارنی ده یازوب ئوته مز.

- ۱) بیک قوی بک بدولت کاشغری ۱۸۷۷ یل .
- ۲) بو رامقاده ۵ رسم: ۱) خانشاگل جمال، بالقاونیک مخدوم قلی خان؛ بالقاونیک یوسف ابول اوغلی، سلطان قولجه.
- ۳) سید مرعالم توره.
- ۴) نصرالدین خان خوقند ۷۶-۱۸۷۵.
- ۵) سید محمد خدایارخان ۱۸۷۵-۱۸۶۲.
- ۶) سیداسفندیار خان خیوا
- ۷) سید محمد رحیم بهادر خان خیوا.
- ۸) جواد بک شهرسه بز.
- ۹) عبدالاحد خان بخارا.
- ۱۰) شهرسه بزنگ ولادیتیلزلیگی بابابک.
- ۱۱) بو رامقاده سلله چایان کیگن قارتراق وایسکره ک کشی نگ رسمی. بونگ یازوون قوبتاروب آغانلر. بره رایشان رسمی بولسه کیره ک.

شوشی رسملر یاتده، بارخات دیوان نک صول یاغنده. آلتون بلهن ییزه که گن بر رامقه ایچونده اوشبو آیت خط تعلق بلهن یازلغان. عینا:

«لله ملك السماوات والارض یخلق مايشاء»
تورکستان ده یه شه وچی تاجک لر اورتاسنده «ملك، ملك خدای» دیگان بر مقاللری بار. بو آیت نی هم بیک اورتنده یازدرغانلر. البته خدای تقی؛ یوکون بره وگه یارین ایکنچی بره وگه بیره.
روسیه که قوشولغاندن بیرلی تورکستان مسلمانلرینه برنجی مرتبه جیونوب سویله شو، وفکر آلو شو، باشلاب بویل غنه نصیب بولدی. بونده نالقلر نگ نطقلرن طکلاغانده، ابن تیمیه و مرجانی حضرتلری نگ سویله گن نطقلری ابسکه توشوب تورا ایدی.

«قورولتای» بیک یخشی غنه ئوتدی؛ تورکستان مسلمانلر نندن ایگ کوب واوزون سویله وچی محترم محمود خواجه بهبودی حضرتلری بولدی. سمرقندنگ رسمی تلی قارسی بولغانغه کوره، محمود خوجه افندیگ سوزلری صاف تورکچه بولوب یتمه سده، آگلایشلی ایدی. قیدیراتسیه توغروسنده اوزون غنه معلومات بیردی. فقط کبیر بکر افندی نگ بیره چاک ایساحی مناسبتی بلهن محمود خوجه بهبودی حضرتلری مجلس نگ بوزولوبونه سبب بولغاچ، منورقاری افندی منبرگه باروب: «محترم حضرات! بو مجلسمز ئه ملی اش مجلسی توکل؛ بلکه روس و طنداشلر مز قاشنده امتحان مجلسی گنه در. اوزمز قیدیراتسیه تلیمز ابکان، شونی اداره قیلورغه یاراب یاراموزمزی

بلهن توروچی صالدا ت بودقاری، چاساوا سیز بوشقنه تورالر. کیلگن وکیللر نی قارشی آورغه، بیرلی تورک بالارندن غیرتلی یکتلر قارشی آلار.

اورام ایشگندن کروب برنیچه بولمه نی ئوتکاچ، وکیل لر کروب اوتورا تورغان بوزال. توشه ملری ایلیکتورقاندیلر بلهن، دیوارلری تاریخی بیوک رسملر بیوک گنه کوزگی لر بلهن زتته نگان ایدی.

اولده برنجی مارت غه چه بوزال ده، خاق ضررینه زاقونلر، سیرکوله لر توزوله تورغان ایدی؛ حاضر بولسه، خلق وکیللری طرفندن، خلق فائده سینه زاقون توزوله تورغان زال غه نه بله ندی. زالتنگ بر یاغنده «قشقی باقچه» اسمنده بیوک بر بولمه بار؛ توبه سی ییالا بلهن یابقان؛ ایچونده تورلی، تورلی گوللر، یورغان زورلغی یافراقلر. آقسر غاقلر، زور زور حرما ولیمون قوقلری ئوسوب یاتمقده لر. ینه بر یاغده آش، چای زالی؛ تورلی محاربه رسملری بلهن دیوارلری ییزه لگان؛

صاماوارلر قوبوب حاضرله نگان؛ کیلگن وکیلر که بیرلی مسلمان یکتلری حرمت قیلوب تورالر، نه یتورسون جنت نگ بر بولمه سی، و خادم لری ده غلمانلر

ینه بر یاغده یاناشه ایکی بولمه سی بار. بری شرق اصولنده وبری ده یاوروبیا اصولنده یا صالغان. شرق اصولنده کی سی نگ ایده نلری ساری بویولی؛ پوتالقلری و حاشیه لری شرق اصولنده تورلی بویاو بلهن ییزه که نگان، شرق استالری طرفندن تاقناغه اویب یا صاغان شیرمارل قویلغان، نه دره س ییزه کلی بارخات بلهن یابقان دیوان وکنفی لر و کرسیلر توزولگان؛ یاوروبیا اصولنده کی سنده تورلی تاریخی رسملر، و تورلی کوروشلی قارتینه لر بلهن ییزه لگان. بو ئوی لر، بخارا امیری والوغ کشیلر کیلگانه قبول قیلونه طورغان بولمه لر ایکان. ایبده شمز بلهن بر که کروب بتون بولمه نی نه یله نوب قاراب بتورگچ، بارخات بلهن قابلاغان دیوان لر یانینه باروب:

— اوتور ایندی ایبده ش! دیدم باروب اوتردق؛ نه نلر بر قایتار برصوق بولوب کیتدی. چونکه برنجی مارت غه چه بزنگ کیلر که مونده کروب اوتورو توکل حتی «کرورمن» دیب اویلاو، یا که توشکده کروب اوتورغانگنی کورسه گده، اویانغاچ حبس ایتولو خوفی بار ایدی. حاضر آلی توکل؛ قوراپاتکین و بخاره امیرلری اوتورغان بارخات دیوانده، عادی گنه ایکی کشی صوزلوب یا تامز. یا الله! بویندی حال؛ بویندی ئوز گرش؛ بویندی زور نعمت؛

دیب بیک تیره ن تشکر فکرینه چومدق
شرق اصولنده یا صالغان بولمه نگ دیوارلر نده، اوشبو توبه نده اسملری یازلغان بیک صاف توشورولگان زور زور رسملر بار.

ازلهب تابدم. چلدراوقنی باصقاج ۵۰ بهشله جاماسنده، چهچ وصالقیری آغارا باشلاغان غایت جدی وفعال قیافتلی بر آدم چنوب آجق یوز ایله قارشى آلدی و ملایم سوز ایله قوناق بولمه سینه تکلیف ایتوب آلوب کردی. یاوروپا اصولنده اورتاچه زینتلی لکن، بیک تمیز بر بولمه. بولمه ننگ اورتاسنده توگه رهك بر اوستهل، اوستهل اوستی تورلی غزیته و ژورناللر بلهن طولی ایدی.

روسچه غزیته و ژورناللر آراسنده تاتارچه، قازاقچه جریده لر نك ده کورنووی بیک کوکلی طیولا ایدی.

تاشکند تاتارلرینگ اوز ملیتلرن یوغالتولرینه، تاتارلرنه مخصوص بر قرانتخانه لری گنده بولماوغه اجم پوشوب یوری ایدم. ابوبکر افندینگ قرانتخانه سن کورگاج اوز منی ملی ومدنی تاتارلر آراسنده کبی سیزدم.

ابوبکر افندی، مینم اسممنی یا گادن صوراعاج «مین سزنگ قطای تورکستانینه دائر «شورا» ده یازغان مقاله لرگزی بیک یاراتوب اوقیم، مین سزنگ حقدده روس غزته لرینه «منه بزنگ آرمزده ده شوندی سیاحلر بار» دیب یازارغه اوبلاب یوری ایدم» دیدی.

آندن سوک اوزینگ قرغز، قازاق طورمشندن آلوب یازغان مطبوع وغیر مطبوع اثرلرینی کورسه تدی. هم قسقه چهغنه قازاق آراسنده یورگانلرن سویله دی. مین سویگن مسئله لر دن بحث ایتلگانه می، ابوبکر افندینگ صحبتی بیک طاتلی، سوزلری برده طگللاودن طوبیدرمی ایدی. قازاق ادبیاتی، آنلرنگ نلری، لغتلی، جر و حکایتلری حقدده سویله گان سوزلری بیگره كده لذتلی ایدی. اول اوزینگ دیکگرنده بالق کبی اوبتاقلی، مین ده قارماق سالوچی بالار کبک نلله نیندی ته ملی خیاللرغه چوموب تیکگنه او طرا ایدم.

بر آزدن بر خانم کیلوب کردی، ابوبکر افندی: «بومینم رفیقه» دیه مینی مذکوره بلهن تاشدردی. آندن سوک چهی لچه رگه باقچه غه چقدق. ابوبکر افندینگ یورط و باقچه لری بیک ماطور. اوستهل اوستی تورلی ته ملیلر بلهن طولغان ایدی. صالحنچه هوالی باقچه ده مسعود بر عائله یاتده اوطروب اچکان بو چهی مینی ده مسعود ایته ایدی. خصوصاً آبصطاینک مینی اوز بالاسی شیکلی کوروب صمیمی روشده قسطی-قسطی اچرووی طوغان ایللرنی، آللرنی، نه تکه ی نه تکه ینی، ملی طوغانلرنی ایسکه توشره ایدی. مین بو کون گویا، اوز اویمده آنا آنام بلهن برگه او طرام. چونکه، مینم تورکستانده آنالر بلهن بر اوسته لگه اوطروب چهی اچووننگ برنجیسی ایدی. تورکستانده وبا خصوص تاشکند شهرنده کبار عائله لر بلهن آرا لاشوب بولمی. تاشکندده چیتدن

تولچی تورغان کوندر. بنابرین مجلس منی ترتیب بله بی جنجال و بی مناقشه اوتکازوب استعدادلی و قابلیتلی بر ملت ایدکمنی کورسه تیک؛ سز لردن امیدمزشودر. مضموندن سویله گه چ محمود خوجه افندی صوگهی مجلسلرده کورونمده ی. اهل الله خیر الله اوغلی. خوقند.

فنی مصاحبه

ابوبکر افندی دیوایف

مینم «تاشکند» که بو کیلوم سیاحت صفتی بلهن توگل ایدی. شونلقدن تورکستانک پوره گی بولغان تاشکند حیاتن نچکه لهب تیکشورگه، دقت بلهن کوررگه تله مه دم. بلکه اوز یومشی بلهن بازارغه کیلگان عین الدین کبک آری- بیرلی گنه صوغلدم ده، چن سیاحت منی دوام ایتدرو نیتی ایله «تاشکند» دن کتهرگه اویلادم.

تاشکند سیاحتمه کر ترک خاطره شولغنه؛ ایتناغرافیا علمنده شهرت تابقان محترم ابوبکر افندی دیوایف حضرتلری بلهن بولغان فنی بر مصاحبه گنه. فقط، شونسی اوکنچلی، که بو ذات بلهن مصاحبه شرفینه نائل بولسه ده بو مصاحبه نی اوزاغراق دوام قیلدروب کوربه ک سویله شو ممکن بولمادی. شونلقدن اول ذاتک قرغز هم قازاق طورمشینی سوتوب کورسه تکان دقیق اثرلرندن استفاده ایته آلامد.

تورک-تاتار دنیاسنده بر دنبر ایتناغرافیا متخصصی بولغان ابوبکر افندی بلهن ۴-۵ ساعت کنه او طرشو؛ صوصاغان آدمنگ صالحن چیشمه یاتدن اوتوب صواچه آلمیچه کیتووی قیلندن نداملی بر آشغودر. مینم اوچون، ابوبکر افندی بلهن ۳-۴ ساعت گه توگل ۳-۴ آی، لاقیل ۳-۴ هفته صحبت ایتو کیره ک ایدی. چونکه ابوبکر افندینگ برنیچه اون یلر بونچه تحقیق و تدقیق قیلوب قازوب چفارغان علم چیشمه سندن. علمگه صوصاغان تورک-تاتار دنیاسن صوغارو اوچون آنک روسچه هم قازاقچه اثرلرن تاتارچه غه ترجمه قیلو کیره ک. قسقه سی آنک انه بلهن قازوب چفارغان علم چیشمه سی ایندی زور دریا حالینه کیلگان. منه شول دریاغه چوموب آنک توبنده گی گوهر یاقوتلرنی اوستکه چفاروب تورک تاتار عالمینه کورسه تو ملی ومدنی بورچمزد.

مصاحبه:

برکونی آخشام ساعت ۷ لرده ابوبکر افندینگ خانه سن

تاشکندگه تاغن بره مرتبه رزقم توشوب حرمتلو ابوبکر
افندی بلن طویغانچه سویله شو نصیب بولسه اوزمنی بیک بختلی
صانار ایدم .

نوشیروان یاوشف .

عرب تلی بزگه کیره ک بولامی؟

اوقوتو و شریعت قارشنده کیره کلی بولغان نرسه لرنی کورسه تو
علما وظیفه سی بولغانلقدن، اوقوتو امرنده دین جهتی یاخشی
کوزه تولری عالمرنگ برنجی مهم بورچلری بولسه کیره ک .
دین جهتدن قاراغانده عرب تلی بزمسلمانلر اوچون برنجی
سعادت باصقچی بولغانی کورله در . سببی ایسه : برنجی ، دین اسلامنگ
اساسی بولغان قرآن وحدیث عرب تلنده . ایکنجی ، عبادات اسلامیه
عموما دیرلک (اذکار الصلاة ، کلا ، ادعیه ، ثورلر) عرب لساننده لر .
عموم اهل اسلامنگ اسان عملرینک معنارینی بلماولرندن عبادت
حالرنده قلبرینک غفلتن اعتبار قیلنسه تأسف ایتما سملک توگل .
بو تأسف بر تأسف گنه بولوب قالما اینچه مگ تأسف نی اچینه آدر .
مونی آکلار اوچون قرآن وحدیثک فقط قانون بولو جهتی
فکرلاوده یسه کیره ک .

بزنیاده سعادت برله یا شیسمز کیگانلکدن حکومت قانونلرن
آچق بلوب عمل گه قویونی اوزمزگه لازم کوردمز ، یات تل بولسه ده
حقیقتن آکلاروغه اجتهاد صرف قیله مز هم آکلیمز ، آرتق
آغراق هم مشقت ده کوریمیز : دنیا هم آخرت سعادتنی اوچون
یارلگان رحمانی قانونلرنک نی درجه ده اهمیتلی ایکانی شوکارغه
قیاس برله بلنسه کیره ک . عبادتده استعمال قیلنه تورغان اذکارنک
معناسندن قاب غافل بولغانلق انکار قیلنمسه کیره ک . شول سببدن ،
قیلغان عمللر روحسز بلکه عمل تماما ترک قیلنغان دیگانده ده مبالغه
بولماسه کیره ک .

فکر قیلیق ، بزمسلمانلرنک آزغنه قسمن استثنای ایله خدا
قارشوسنده باصوب قیلغان عمللر مز جانلی غرامافون حرکتندن
کوبعی آیرمی بار؟ خداغه عمل شولای بولونی نیندای عقل و وجدان
قبول ایتره؟ . . .

موندی عمللر خسراندن باشقه نیندای ثمره بیره چک؟ . . .
بو خسراندن ملت اسلامیه نی قوتقارو اوچون قولنه آلتورغه
تیوشلی سیلردن برسی ، بلکه ایگ اهمیت لسی عرب لسانته یاقتلاشومز ،
عموم ملتنی شونلرغه یاقتلاشدر و بولسه کیره ک ، عرب اسانته عموم
ملتنی یاقتلاشدر و ده منم فکرم ابتدای مکتبلر مزده آنا تلمز آرتدن

کیلگان سباح و قوناقلرنی اوپلرینه چاقرو عادتنی یوق . عادتکه
خلاف روشده بولای باصوب کرو دخی اوکایسز . منه شونلقدن
تاشکندده سیاحت قیلوب موندغی خلقنگ حیات ومعیشتری بلن
تانشو غایت مشکل . بواش تورکستان چینیه ده بیک مطلوب روشده
بولغه صالغان . مسلمانلر ده غنه توگل حتی آنده غی قالمالر آراسنده
ده تورکلکنک شول مقدس عادتنی بیک یاخشی صاقلانوب کیله .
آنده معتبره ک کشی بر شهرگه کیلدی ایسه شهرنک همه معتبرانی
اول کشینی زیارت ایتلر ، کیلوچی اوزی ده اویدن اویگه کروب
سلامه شوب یوری . اما تاشکندده تورکلکنک شول یاخشی عادتنی
اونو طولغان .

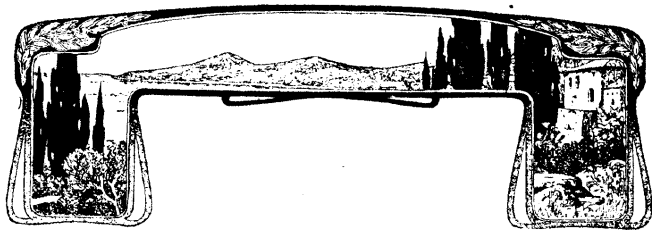
چه ییدن صوگ تاغن قوناق بولمه سینه کروب اوپردق .
ابوبکر افندی ده سوز شولقدر کوب وشولقدر معنایدر که مین
بوگون گویا دارالفنوننگ فن بولمه سنده بر پرافیسور یاننده . . .
ابوبکر افندینگ مجموعه آثارندن بالالر اوچون ده زورلر
اوچون ، ایروخاتونلر اوچون ده آزق تابولاجق . تیک ، حاضرگه
شونسیغه اوکایسز ، که ابوبکر افندینگ اثرلری کوبسنجه روسچه
یازلغان بولوب آنلرنی تاتارچه غه ترجمه ایتسه بار .

شوشی فنی مصاحبه مزنگ آخرنده : ابوبکر افندی شول
اثرلرن بریرگه طوبلاب ، روسچه وقازاقچه یازلوب باصلغانلرنده
باصلامیچه صاقلانغانلرنده تاتارچه غه ترجمه قیلوب طبع ونشر
ایتوون موافق کوروب سویله گان ایدم . ابوبکر افندی اوزی ده
شول فکرده ایکان . فقط ، ترجمه وطبع اثرلرنی اوزیگنه باشقارغه
وقتی یتمه گانلگن بیان ایتوب ، ترجمه ، طبع ونشر قیلوجیلر
بولسه مع الممنونیه رخصت بیره چکن آکلادتی .

بزنگ اوچون زمزم صووی مثالنده قدرلی بولغان شول علم
چیشمه سینگ طائلی صولری اورنسز برلرگه توگلوب چه چلوب
بتمسه یارار ایتدی .

ملی ومحترم بر عالممز بلن بولغان بوصحبت ، نی قدر
طائلی بولسه ده یا گادن ایرکنله بره کورشو و اثرلری حقنده
تفصیللیراق معلومات آلونی باشقه وقتقه قالدروب بوکون کیره گه
رخصت صورادم . ساعت ۷ دن ۱۲ گه قدر صولغان بومصاحبه دن
صوگره ابوبکر افندی تاغن کیلوومنی تلهب قابقاغه قدر اوزاتوب
چقدی .

ابوبکر افندی بلن ایکنجی مرتبه کورشمکچی بولوب
طورغاننده غنه اول ذاتنگ اورنورغ طرفینه سفر ایتکانلگی
ایشتلدی .

حکومتز آراسنده غی مناسبتر

وار ایدی بر مرد عالم معتبر بلدیش ایدی دنیا حال دین خبر طوب طولوصاندیق ایله درت مک کتاب اوقش ایدی اول کشی فی کل باب. شوریده حال.

«الدین و الادب» مجله سی، ننگ ۷ نجی عددنده التوتاری امضاسی ایله گوزل، علمی و شایان مطالعه فنی مقاله ده: «اسلامده برنجی حکومت بولغان خلفا الراشدین حکومتن جمهوریت روشنده رك بولغانی بلنه در» دی. تأسفمگه قارشى بو کونگه قدر آ کلی آلمای کیلگانم یا که اولدن اوق آ کلاب قویولغانمی ایکان دیوب مسئله نی میدان محاکمه که عرض ایدرگه مجبوریت حس ایتدیم: مسئله بو:

اسلامده اول حکومت، رسول (صلی الله تعالی علیه واله وسلم) افندمز حضرتلرنک اوز زمان سعادتلرنده اسلام ابتدا ظهورنده اوزینک حکومتی ایله ظهور ایدوب احکام و اجراً احکام و هر بر امور ولایت و تصرفلرنده هیچ بر حکومت تصرفینه کر مادیلر و هیچ کمنگه مراجعت ایتمادیلر. امور داخلیه و امور خارجیه، دینیه و دنیاویهلرنده انواع حوادث ایام بولوب طوردی. یگرمی اوچ سنلر و حی الهی دوام ایتوب «الیوم اکملت لکم دینکم» آیت کریمه سی نازل بولوب اسلامنگ من کل الوجوه کالاتندن خبر بیردی. حتی زمان سعادتده باشقه ملترلنک کتابلرنی مطالعه ایدرگه بیورلماز ایدی. نیتک حضرت عمر (رضی الله عنه) نک بر وقت سؤالینه هم افندمز صلی الله علیه و سلم حضرتلری: «من لم یکتف بکتاب الله» کبی برسوز سویله دیلر. حال بوکم هر اطراف و ملترلدن و فود کیلوب و یوروب و اوزندنده مبعوثان یباروب طوردی. معاهدلر قیلدی. فتوحات کوب بولدی، ممالک اجنیهلر ایله معامله ده بولوشدیلر. شولای بولوبده کتاب الله دن باشقه برنی برلده معامله قیلمادی. مشاوره تعاطی الافکار و تلا حق افکار، هر وقت حکم سوردی (ایرلر هم خاتونلرنک اشتراکی یورودی) تمام حریت اوزره اصنانوی (قانون اساسی) زاقون کتاب الله ایدی. کتاب الله نازل بولغان نرسه دفعتاحکم ایدلونه ایدی. کتاب منزلده طابولمسه اجتهاد دوام ایته ایدی. همان وحی الهی نی منتظر بولوب وقتیه چه نزولینی کولتلر ایدی. نیندی وقتلر مشکلر بولسه ده «طوقتا الی زیمسکی اوپراوا، فرانسوزسکی قودیق دیوب طورغان» ما

اوزاق قالدرماینجه، باشقه یات تللرنی اویره نه تورغان اصول ایله اشیا اسملرن، اشیانی عملده استعمال اسملرن ۳ - ۴ نجی صنفلرده شفاها بلدرو، بیشنجی صنفدن قالدرماینجه عرب تیلنک صرف ونحو قاعده لرن (برگه ده یاری) اگر قسقه اصولده بلدروب عبادت اسلامی ده اوقولا نورغان آیتلر، حدیثلر، ادعیه، مائوره لرگه تطبیق ایله آ کلاتسه آلتی صنف ابتدائی مکتب اوقوب چقغان بالا (ایروفر) جانلی غرامافونندن آیرلوب، فکرله ب اوقو یولینه یاقنلا شور ایدی، ملت ده بر الوغ وظیفه سون (قر آنتی آ کلاتو یولینه کرون) اوته کن بولور ایدی.

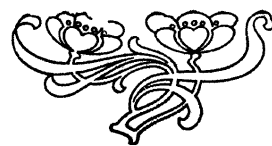
حاضرگی حالمز توسلی عرب تیلنه صالحون قاراومز ملت اسلامیه ننگ سعادتین قایغرتماومزد. عبادت اسلامی نی تورکی له شدرو مسئله سینه اسلام علماسی راضی بولماسلر کیره ک. ملا شهاب الدین: «چیستای».

شعر:

چیتونلکده

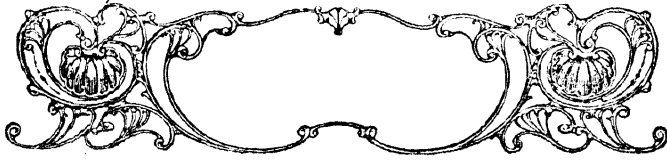
کیلوب عمرم صوکی بارلق وجودم
قارا طوفراق تابا یوز قویدی ایندی
کینه رمن تیزبو- طارلق دنیا سندان
کوزم، کولگم جهانندن طویدی ایندی.
مینم جانسز وجودمنی- طوغانلارا
منه تیزدن قارا جیرگه کومه رسز!
زماندر کم ئوته رمن دنیا دن- تیز
نصیب بولسه قیامتده کور رسز!
توکه نوب بر بو آهم زمزه میده
ئولم شربتله رن تیزدن ئچه رمن
بله سزدر قارا گورده کیچمنه ک
نی آقتلر، نی راحتلر چیگه رمن

«مسافر».

ایشه کنگ دین و معیشت لرینی ده اعتبارغه آورغه کیرهك.
والسلام علی من اتبع الهدی .

محمد یوسف محمد امین اوغلی دیبیردیف . «مسکاه» .

بزدن صوڭ ناریخه زنی یازوچیلرغه بعض برماجراالر

۱

«چیلایی» دن «قیرختورال» غه کیلگانه رمضانتک ۲۷ سنده
«آخون» اولنده بولدم . مونده مینم دقتمنی جلب ایتکان نرسه ،
یاش یگتکرنک تراویح نمازندن صوڭ مسجد مناره سینه منوب خور
برله «الوداع» اسمنده بر تورلی کویلی نرسه ایتورلی بولدی .
هیچ بر یرده کورمگان و ایشمگان بر نرسه نی آخون اولنده
کورگچ مونک نیچوڭ باشلانو تاریخن صوراشوب قاراسامده
مطبوعاقه یازارلق ماتریال نابا آلامدم . تعریفلرینه قاراغانده
بورندن کیلگان بر دینی عادت کبی طویلا . روزهنگ ۱۵ ندن
صوڭ هر کون تراویح دن صوڭ شاگردار و باشلر مسجد مناره سینه
منوب خور برله موکلی ایتدروب «الوداع» ایتلر . بیک اوزونغه
منظوم بیتیه ده بار ایکان ، یازوب آلوب بولمادی .

البته بو «الوداع» ایتو باشده روزهنگ اوتوب کیتوینه
قایغروب آنک ایله خوشلاشوب قالو اورتنده ذکر و تسبیح کبی
بر نرسه بولوب باشلانغاندر . اما حاضرده آندی توسدن بیک
سؤ استعمال ایتوب آلوب کیتکانلر .

مین تونده ساعت برلرده باروب هر مسجدرده «الوداع»
ایتوچیلرنی طکلاب و قاراب بوردم . مسجد یاینه الوداع طکلاارغه
کیلو هر کمهگه اختیار بولغانلقدن بتون یلنی دورت استینا آراسنده
اوتکارگان خاتون - قز صنفی معلوم بر زور بایرام کبک کوتوب
آلالر ایکان . باشقه وقتلرده بر یرگده چغوب یورو یاراماسده
بو وقتده چغوب یورولرگه بره وده مانع توکل . شوڭک اوچون
مسجد قویماسی ایله نه سنده خاتون - قز بیک کوب ایدی . مین
آولاق اورنده طوروب طکلاو مقصدی برله مسجدنک یورطینه
کروب یاشل اولهنگه اوطوروب طورسام کوره مکه مسجد
یورطنده غی آغاچ توبلر نده قویما بویلر نده حتی مکتب یورطلر نده
یاش یگتکلر (بو اورنده بر ایکی یول قدر خبر توشلردی) آیسز
قارا گئی تونلرده کیف صفا ایتلر ایدی . همه اشلرده تعصبلرلی
ودین کوزلگی آرقلی غنه حرکت ایتوب حتی اصول جدیده که

هان مشاورده و شوڭک اوزرینه ده وحی الهی که انتظارده بولغانلر
هم هر بر اشلری ، هرامورلری علی وجه باحسن مایکون فی الدنیا
والاخرة بولوب چقغان . بنا علی ذلک و غیرها بز بله در ایدک مبدأ
حکومت اسلامیة اوزی عین اسلام هم دین هم شریعت هم ملت
هم حکومت همه سی ابتدا ظهور ایتدی . صلی الله تعالی علیه واله
وسام افتدمز حضرت لرینی خلیفه الله فی الارض کلها دیوب بله در
ایدک . خلیفه روی زمین دیوب بله در ایدک . هم حاضرده ده بله مز
و عموم اهل اسلامغه شولای بلورگه کیرهك دیب بله مز . محمد
نجیب افندی سوزندن هم ده : «مع هذا اسلامده غی اوشبو برنجی
حکومتی حریتک مبدای - باشلانغی - سانارغه ممکن» دیگان
عبارتدن اولگی حریت برنجی خلیفه حضرت ابو بکر الصدیق
رضی الله عنه دن بولوب حضرت رسول الله زمان سعادتلر نده حریت
یوق ایکانک آگلاشولادر . بز اوزمز اسلامنگ ابتدا ظهورینده
اوق ظهور ایتدی دیوبله ایدک .

سوزنک قسقه سی : بو مقاله دن : یاوروبا ادبیاتده و مطبوعاتده
ذکر ایدلگان (مسلمانانک دینلر نچه و شریعت اسلامیچه کتاب
ستلر نچه حکومتک حقوقلری یوق ، حکومت آلاارغه باشقه اجنبی
زاقونلر ایله بیرلگان و جیتدن یاسلوب قوبولغان وضع الحجر فی
جنب الفرس کبی) تورلی خرافاتلرینک میدان آلوب عامهنگ
فکرلرینی اهل اسلام حقنده . نیوشسز اولارغه توشورولرینه سبب
و باعث بولو آگلاشولادر . شوڭک ایچون صاحب المقاله دن اوتنه مز :
بو خصوصلرده اعتبار ایدوب تفصیل و تحقیقات یازسه لر ایدی .
چونکه اسلامده اصول شریعت (اصنانوی زاقون) کتاب الله و سنت
رسول الله در . (ایندی شونده حکومت بولماسه ، مسلمانلرنگ هم
دولت و حکومتک و سلطنتک بو کتاب سننده حقوقلری یوق
بولسه و ادله اربعه ایله نق و آچق اثبات ایدلماز ایسه دولت
اسلامیه اعتقادینک بطلانی (معاذالله) لازم بولوب عموم دول
آراسنده حقوق استقلالیت دعواسی شریعتک خلاف بولوب
کورونوب حقوق دولت (غوصودارستقونتی پراوا) سز ، حقوق -
بین الدولک (میژدونارودنی پراواغه) قاتناشوب حقوق دعوا ایتارک
یول و وجه قالمایدر .

بو طوغریده جدی تفصیل و بیان تیوشلی مسئله مهم . استعید
بالله «ان الله لا یستجیب ان یضرب مثلاً ما بموضه فما فوقها»
آیت کریمه سندن استفاده ایتوب تعلیم الهی بویونچه هندستان
طوطی لرینک مشورتلر نده رملری مرادلرینی ده اعتباردن سلتلرگه
یارامایدر . «شوریده» کتابنده حکیم هندیگ ظلمت اسکندریه دن
ایشه ک قویروغینه نق طوتونوب سلامت قوتولغان هندیگ ،
اسکندرنگ و شول زمانده غی خاقنگ خصوصاً هندی برلن

قارشى بولغان «آخون» خلقى ايله حضرتلرنيڭ بوشلرگه بر چيک قويماولرنيه سبب تابا آلامد. قايتقاج سحر آشاغانده فاتير خوجهمدن صوراسامده: «يلنه برگنه كيله تورغان وقت ايندى اول غلغهم». دييودن باشقه سوز ايتيه آلامدى. محترم آخون خلقى اوقتو واقو اشلرينه دين اسمندن قارشى كيلگانچى آزده بولسه ياش بووتى تريبه ايتوب جهالت چوقورلردن چغارغه طرشاگر انسانلق وظيفه سندن برالوشن اوتنگن بولور ايدگر!

II

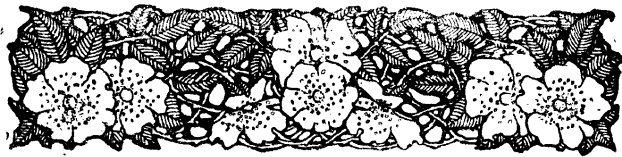
«آخون» دن چغوب اوباز شهرى بولغان «ؤبرخنورال» غه كيلدم. ئلكدن قارا ومتعصب تاتارلرنى آزده بولسه حریت اثرى برله بر آز اوزگارگانلردر ديب كيلگان بولسهده اويم بوتونلى يا كاش چقدى. درست، حریت اعلان قیلو برله جيولوب «مسلمان بيورا» سى ديگان بر اويوشما آچقانلر. لکن تأسف كه قارشى آگلى طرف آز بولغانلقدن اعضا بولوب آلتى قارا گروهلر صايانوب كرگانلرده بتون اشلرنى كيريهگه تابان اوستره بياتالر ايكان. اويات بولسهده عبرت يوزندن بيوراننگ نيلر اشله گانون يازوب اوتهم، حریت ننگ قارا صحيفه لرى ده كورنوب طورسون. آپريل اينده «ؤبرخنورال» زيمستواسى معلم ومعلملرنى جيوب مسلمان مكاتبيلر ن اصلاح ايتو حقنده قرارلر ياصاتقان ايكان. مسلمان بيوراسى شول قرارلرغه طوتقانده بيورا اسمندن پرايتست بيان ايتوب شول اشارگه بييجى بولغانلى اوجون معارف اينستروكتورلى فاتح افندى سيفى نى اول اورندن توشرونى صوراب اوپراؤاغه بيورا اسمندن يدى مرتبه عربضه بيرلگان (برگنه توگل) آلاى ده بولدر االماغاج صالدا نسكى كاميتيت كه ايكي مرتبه پراشيني بيروب فاتح ننگ عسكرى خدمتكه آلتوون صوراب آنى صالدا نقه آدرغانلر. زيمستوا خادملرينه خدمتدن آتسروچكه برله تورغانلقدن «فاتح قه آتسروچكه بيرلماسون ايدى» ديب آتسروچكه كاميتيتى نه ينه بيورا اسمندن مراجعت قیلغانلر. لکن اوپراؤاننگ صوراوى بوينچه فاتح افندى كه آتسروچكه بيرلگان.

باشده بيوراننگ راصخودينه توتواوچون مگ صوملاب آچه جيولغان ايكان. آنك ييشيوز صومن مسلمان سيزدينه بارر اوچون برملاغه بيرگانلر. اون ملا «بولده اوچيوز صوم آچه منى بوغالتدم» ديب قايتقاج ينه آلمان. قالغان آچه لرى ننگ برآزى شولوق فاتح نى توشرونى صوراب بيرگاوار بيارگر ديب اوتلوب قارا گروه حضرتلرگه تاراتلغان. شولاي ايتوب آچه لرى ده بتكان. اشله گان اشلرى ده فاتح قه قارشى پرايتست، پرتاقول و عريضلر يازودن عبارت بولوب قالغان.

«فاتح افندى سيفى ننگ شول قدر نى عيبى بار ايكان؟» ديگان بر سؤان كيلور، آنك عيبى ايسه شول موگرقدر پراكنده ياتقان اويهدده گى مكاتب آتلى اوقو يورطلرن زيمستوا حسابندن ياخشى معلملر آدروب بيلگولى بر ترتيبگه صالورغه جان وتەنى برله طرشوويدر.

منه شونگ مكافاتي اولارق آكرؤبرخنورال خلقى ويوراسى ننگ اشله گان اشلرى!.. آدم اوز كوزى برله كوروب قولاغى برلەن ايشتمگانده اشانورلقدە توگل. اما همه سى ده بولغان حاللر.

حریت دن صوگ خلق فايده سى اوچون جفالانغان برنچى كشى مير محسن بولسه ايكننجيسى شكسنز فاتح در ديب بلهم. و برخنورال اوبازنده اوچيتل: حسام الدين وليف،

واجب صدقه لر حقنده رسمى فتوى

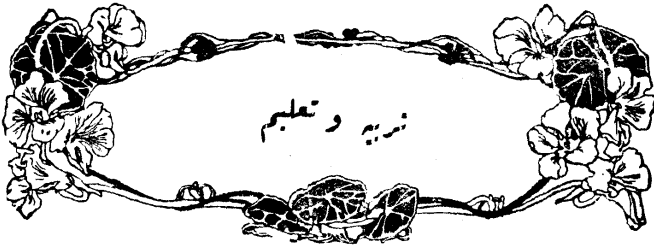
(واجب صدقه لرنى دينى و ملي حاجتلرگه صرف ايتو، شريعت قاشنده درستى؟)..

محكمة شرعية طرفندن:

(كوبه)

بسم الله الرحمن الرحيم. ۱۳۳۵ سنه ۱۵ رمضان؛ ۱۹۱۷ سنه، ۲۱ ايون. اوفاده محكمة شرعية حضورنده مكاتب ومدارس اسلاميه ننگ علمى واقتصادى اشلرينى كورمهك و متناسب اشلرينى كورمهك و متناسب روشلرينى استخراج ايشمهك باندە مفتى وقاضيلر، امتيازلى مدرس واماملر وتجربه لى معلملردن مركب مجلس شوراده اوشبو فكر و فتوى قبول ايتولدى:

شويله كه: روسيه ده بولغان مسلمانلر ننگ مكاتب ومدرسه كى حوايج دينيه ومليه لرى كوب اولدق حالده بونلر ايچون ملتنگ اوز جيبندن باشقه منجى يوقدر. قرآنده مصارف صدقات تعداد ايدلگانده كى «وفى سيل الله» حصه شريفه سى اوچون ملتنگ حيات ماديه ومعنويه سينه يوك خادم بولغان مكاتب ومدرسه لرنى تعميرى وانلرنى دوامى و صلاحى ايچون لازم بولغان اوقاف واعانت ايگ برنچى درجه ده كى مصرف بولسه كيرهك اوشانداق حيز هلاك كه ياقين كيلمش ايتام و ارامل و مرضى تريبه خانهلرى فى سيل الله صرف ايدله چك صدقاتنگ يوك مصرفى بولسه كيرهك. مگر مذكور مصرفلرغه نملك سيلنجه صرف ايشمهك متعذر ياكه متعسر، تورلى سؤ استعماللرگه، باعث اما صدقات ايسه خدام مساجد و فقرانگ احتياجلردن فضله. بناء عليه، الله تعالى ننگ بو عنوان

مکتب تیره سنده

(ابتدائی مکتب پروگراماسنده ایک اہمیتلی برمشہ)

ہر بر یا کئی اش، ہر بر یا کئی ندرسہ بر خلق آراسینہ باشلاب کیل کرگان چاغندہ اوزینہ قارشی اوت آچلغانن کورہ کیلہدر. بو البتہ طبیعی برحال. شونلقدن یا کئی اش ویا کئی اصولر، ییلگیلی اول مرتبہدہ اوک اوزلرینک اوبلاغان اشلرن کیرہ گنچہ باشقارا آلیمیر ہم آنی تلہ میلدہ، آنلرنک بیک طبیعی بولاراق تلہ گن ندرسہ لری ایگ ٹلک بر یرگہ کرب یا کہ بر اورنغہ اویلاب آو بولا. شونک اوجون آلاز اوزلرینہ قارشی صوغش آچقان، اوت یاودرغان دشمانلری ایلہ آرتق قان توگشمیچہ و اوزلری طرفندن دشمانلرینہ کوب رعایہ قیلوب، دشمانلرینہ یول قویوب (کوب Уступка لر ایلہ) تیزرہک صلح یاساونی کیرہ کسنہلر. هیچ بولماغاندہ، دشمانلری آراسینہ وقتلی غنہ اورنلاشوب تورو، دشمانلرنندن اوزلرینہ تیک آز برمدت بلہن اجازہ طریقنچہ غنہ اورن آلوغہ کونو کبی شرطلر بلہن بولسہدہ صلح یاساوغہ مجبور بولالر. باشدہ شونک اوجون اوزلرینک کوب نرسہارن فدا ایتلر. صلح یاسالا. اوزلری ایلہ دشمانلری آراسندہ دشمانلق، قان قزولق بر قدر باصلا. بوناردہ دشمانلرینک اوزلری یاراتقان آشر بلہن آنلرنی صیلاب کوکلرن تابا باشلیلر. بر آزغہ حدلی همان اوزلرینک چن اثرلرن، اشلرن گورسہ توگہ بیک آشقمیلر. آرتق شاونشو چغاراسیلری کیلمی. نیندیگنہ بر حیلہ بلہن بولسہدہ همان دشمانلرینہ یاخشی کورنورگہ، آلارنی اوزلرینہ تمام دوست قیلوب آلورغہ، حاصل آلار یاراتقان بویاوغہ بویالوب یورروگہ طرشالر.

منہ بو، ہر بر یا کئی نرسہنگ، یا کئی واقعہ و حادثہ لرنک، اوزلرینک قطعی و آچق نتیجہ لرنہ ایرشو اوجون توتقان طبیعی بوللریدر.

شول اوق سیاست بلہن ایدیگہ یا کئی اصول (اصول جدیدہ) ایلہ اوقوتونک آرازغہ کیل کرگن چاغندہ، یا کئی باشلانغان دورلرنندہ آنک چن فایداسن آچق کوروگہ طرشودن یگرہک، اوزینہ قارشی صوغش آچقان خلقمزنگ آگافاراشن یاخشر توغہ

جیلنی تقلیکنی اشعارسز یا لغز الله یولندہ صرف ایدلسون مناسینی اشعار ایدہن «فی» گاہ سینک مقتضاسینہ کورہ الله یولندہ بولغان مصارف مذکورہ گہ صدقات واجبہنی صرف درست، بر کسہ گدہ تملیک قصدیلہ حیلہ شرعیہلر توزوب، مفسد کثیرہ یوللرینی آجوغہ حاجت یوق، توغری بر کسہ نہ ذمہ سندہ کی صدقات واجبہدن مسجد و مدرسہ طورغوزسہ، یا کہ آنلرنک دواملرینہ و صلاحلرینہ یاردم ایتسہ و باشقہ چہ خیر اورنغہ شولای صرف ایتسہ جائز و ذمہ سندن صدقہ و زکات ساقطدر. اوشبو مضمون مذاہب مشہورہ کتابلرینہ مخالف کورلسہدہ ظاہر عنوان قرآنہ مخالف توکل و روح قرآن و سر صدقاتہ بیک موافقدر. حتی بعض کتب مالکیہدہ فخر رازی و نیسابوری تفسیرلرنندہ تصریح ایتولمشدر.

وانہ اعلم بالصواب و الیہ المرجع والمآب. کتبہ المفقی عالمجان بن محمدجان البارودی. القازانی.

مفتی حضرتنگ یوقاریدہ مذکور فتواسینہ قوشلوب امضا ایتدیلر: قریم محکمہ شرعیہ سینک منتخب مفتیسی چلبی جهان ٹہفہ ندی، اوقا محکمہ شرعیہ سندہ قاضیلر: صالحجان اورمانق، عبد الله سلیمانی، کشاف ترجمانی، عمر القراشی، مخلصہ بویہ، سابق قاضیلردن حسن عطا عبشی، نور محمد ماملیف.

قازان امام و مدرس لرنندن: ملا ظریف الامیرخانی، ملا صالحجان البارودی، ملا قاسم صالحی. اوقا امام و مدرس لرنندن ضیالددین الکمالی، جہانگیر آیزگیلین، حاجی احمد ولیف. جیسطایدہ امام و مدرس نجیب الامیرخانی، ترویسکیدہ امام و مدرس عبدالرحمن الرسولی، اومسکی دہ امام و مدرس حسن یونامارف، قاسمہ مدرس عبدالرحمن قربانعلیف صماردہ امام و مدرس فاتح مرتاضین، استرخاندہ امام و مدرس عبدالرحمن عمرق، قشقاردہ مدرس شامردان اوتہ گاتف، یکاتیرینبورغدہ آخوند و مدرس عرفان رحمانقولف، استہرلیتماقدہ امام و مدرس محمدعارف رمیف، مبارکشاه الحنفی، پیتراول شہرندہ امام و مدرس محمدجان یگیشف، بہیرہ گدہ آخوند و مدرس مسعود عبیداللین، مہلہ کسندہ امام و مدرس عطاء الله عبیداللین.

بو فتوی غہ بوللردن باشقہ ینہ تورلی شہرلرنک معتبر امام، مدرس و معلم لرنندن ۶۸ کشی امضا ایتدیلر.

«طورمش»

یادلاتوب، بالالرنی قزغانمیچه ایزه لر ایدی، همده اصول جدیده اسمی ایله ایزه لر ایدی.

منه بو حاللر همه سی ده اشله ندی. بولار همه سی ده مکتبلر مزده اصول جدیده اسمی آستنده همان پادشاهلق سورب کیلدیلر. حاضر نده ده کوب مکتبلر مزده بو حاللر اوزلرینگ سلطانلغن ایته لر؛ ملی قرائتمزنی همان اوزلرینگ قهار کوچلری آستینه آلوب یا کقلیلر... آگا همان ایشک توبندن بوغاری اورن بیرمیلر، آنی همان ایشک بو صاغانسده تیل مرتب، یتیمسره تب توتالر.

بو کانه چه شبهه سز شولای بولوب کیلدی. کوب مکتبلر مزده ئه لی ده شولای بولوب بارغانی میدانده. بو کانه چه شولای بولمیچه، شوندی بر یول بله ن بارمیچه چارامز یوق ایدی. ایساغوجی، شمسیه و جامع الرموز اصوللرندن باشقنه نی بلمی تورغان هم تورمشلرن، کون کیچرولرن تأمین ایتو ایچون یا کلا شوب (جدیدله شوب) یا کئی اصول بله ن اوقوتو دعواسینه قالفشقان خلفه افندی لرمز بو یولنی ایگ یاخشهی، ایگ ییکل هم اوزی بله ن بارو حقیقتاً ده فرض بولغان ایزگی، الهی بر یول دیب طانوب، آنی شونگ اوچون اختیار ایتولرنده البته معذورلردر.

مگر آکلیراق معلم مزایسه، آنک یاراماغانلغن، فیداسزلغن بلسه لرده. بو یول بله ن بالالرنگ ایزلورون کورب کوزلرندن به شلرن سورته، سورته اوقوتسالرده. به نه شول آور یول بله ن باروغه مجبور ایدیلر. یا کئی اصولنگ ایگ زیتلی و اهمیتلی نقطه لرن چاره سز فدا ایتب، آنگ اورینه بله کوره عوامغه یاری طورغان یالغان بو یاوغه بو یا لوب یورو، وقتینه کوره بونلر اوچون لازم بر حال ایدی. چونکه بالالر برنجی صنفده قرآن تانورلق بولماسه لر یا کئی برنجی صنفدن اوق عربچه تل هم قرآن کرئمه سه خلغمزنگ عوام قسمی ده روحانیلری ده معاملرنگ قابرغارن صاناب بیره چک یا خود مکتبلرنگ بوره نلری، تاشلری اورنلرندن طوزلاچق ایدی. یا کئی اصولنگ قاراتاقلری، پارتالری، آربا چانالری... کول بولوب کوککه اوچاقق ایدی. قسقه سی باشده شوندی آور، آچی بر سیاست یورتلمه گنده یا کئی اصول اوزینگ رواجن تیزگنه تابا آلاچق توکل ایدی.

ایندی، مگر چه شکرلر بولسون، هوالر آلماشندی. قارت متولیرمزنک کوبسی اوز یوللرینه اوز اورنلرینه یونه لدیلر. مه کگیلک یورنلرینه قایتوب کیتدیلر... دنیاده قالغان کیره ک عوامزنگ کیره ک روحانیلر مزنک بولسون یا کئی اصولغه قاراشلری باشقاردی، بر قدر یاخشیلانندی. به ش بوونلر مزنک ده باشلرینه رحمت باقغارلری سیبه باشلادی. بلم، آک نورلری باش توبه مزده ئه بله نب، اوچوب یوری باشلادی. ایندی یا کئی اصولنگ آرازغه

اجتهاد ایته؛ آنگ بله ن خلغمز آراسنده نیچککنه بولسه ده صالح باصالو آرتق کورله ایدی. شونگ اوچون حتی بو اصولغه بتون توبی نامری بله ن قارشی و دشمن بولغان ایسکی، چرک اصوللرنی ده اوز اورنلرنده قالددرغه توغری کیله؛ آنلرنی مکتبلر مزن دن بتولنه ی چفاروب تاشلاوغه سیاست امکان بیرمی ایدی. حتی یا کئی اصول باشده کوب مکتبلر مزن گه تیک ایسکی، چرک اصولنگ قوبروغینه تاغلوب یورتلو شرطی یا که سیاستی بله گنه کیلب کره آلدی، شول طریق گنه مکتبلر مزن و خلغمز آراسنده اوزلرینه اورن بیرلو نصیب بولدی.

بونگ بر مثالی شول ایدی: ایکی اوچ آی ملی تلمزنی اوقوب، نه زردک حرفلرنی آیرا وبالغز سوزنی، قسقه جمله لرنی اوزوب یرتوب اوقی باشلار باشلاماس عربچه اوقو، قرآن باشلاتو هم برنجی ابتدائیدن اولک قرآن تانوتوب چفارو برنجی صنف پروغراماسینه فرض ایتب کرته کیلدی. برنجی صنف بالالرینه و معلملرینه شونی یرینه یتکرو فرض عین قیلندی. آگا ابتدائی برنجیدن اولک کیگ اورن، کیگ حقوق بیرلدی. ئه شونگ برابرینه بالانگ اوزینگ طوغان تلی، ملی قرآنی، ملی تلی نگ املاسی، انشاسی کبی یا کئی اوقونگ، یا کئی اصولنگ جانی و بسم الله سی بولغان اصل ماده لر فدا ایتلدی. ملی تلنگ قاراشن تانور تانوماس، اوز تلن واتوب قروب اوقی باشلار باشلاماس بتون اهمیت قرآن تانوغه یرلدی. اوز تلن ده یونله ب بله گان، اوزینگ طوغان تلنده گی یکلگنه سوزلرنی ده ره تله ب درست ئه یته آلورلق درجه ده تلی آچلماغان بالالرنگ اوزلرینه اوزغ کشیلر گده ایگ آور عرب تلی ایتوب طفلدی. شده ولام تعریف کیلرننگ آور و چوالچق حکملری آستینه آلوب؛ بیچاره بالالرنگ تلاری، جانلری قینالدی. شونگ اوچون، شول آور عرب تلن، عرب الفباسن، قرائنده اولگی یلده اوق تانوتوب چفارو اوچون اوچ - دورت یلر بوبی بالالرنی برنجی صنفده قالدروب، آلارنگ عزیز عمرلری ویران ایتلدی؛ میلری ایمگه تلدی، اعصابلری قاقشاتلدی، سکرلری ضعیفله ندی. نهایت شونگ سبیلی بالالرنگ کوبسی مکره وله نه، آکسزلانا باشلادیلر.

بونگ اوستینه برنجی صنفدن اوق بقدر سوره، نیجدلی اهمیتسز دعالر یادلاتو کبی بگتسلکر مزنی ده قوشاق، برنجی صنف بالالرنگ وانلورلری، ایمگه نورلری نی درجه که یتکه نلک اوز اوزندن آکلاشلور.

حتی کوب معاملر بار ایدی که ایشکدن چقغانده، کرگنده، طهارتخانه که بارغانده، قایتانده فقط ایشانلق بولینه آباق باصقان ینده که یلرنک گنه اوقی نورغان یا گلش یوکلش دعالقلرنی ده

ریا، برله نفاقدن اجتناب ایت ،
 خلوص قلیله ئه یله عبادت !
 ربالی ، هیچ عمل کچمز قبوله
 ریادندور بزه کیلگان فلاکت .
 مرائی کیمسه دشمن خدادور
 آنو کچونکه ریا شرکدن عبارت .
 وضع اول هر کسه ای مرد عاقل!
 وضعیلکده بولماز هیچ ندامت .
 تکبرلکخی قوی ؛ هیچ قیلما آئی !
 زیرا آندن دوغار دورلو شقاوت .
 تکبرلیک ایله ابلینسی کورگل !
 نچوک اوز اوزینه قیلدی جنایت :
 امین بول ! زور هنردور « امنیت » ده
 اولور آبرویلی ارباب امانت .
 بتون ایل دوندورسندن یوزینی
 امانتکه اگر قیلساڭ خیانت !
 خدادن غیریدن هیچ قورقمه کیمدن
 حقوق الله چوق ئه یله رعایت !
 فقط قورقساڭ خدانگ سن اوزیندن
 سگا هیچ کیمسه دن قالماز مخافت .
 گناه کیلدیکنده قولدن اجتناب ایت !
 بهادرلیک شودور ؛ شودور شجاعت .
 عیوب الناسی اصلا ایتمه تقیث
 عیوب کوبدور اوزیکده بی نهایت .
 حقایقه اینان لوهامی ترک ایت !
 دلیلگ اولمالی عقلیه آیت .
 خرافاتدن چوبر دوستم یوزیکئی !
 ایدر آدملی اهلاک خرافات .
 عوامگ کتبنه سالما کوزیکئی !
 آلارده یوق مفید قیل و مقالات .
 طبیعت هم کتاب الله کشیکه
 ایدرلاشک ای دوستم کفایت .
 حکم برله دولو الله کتاین
 اوقو ! دقتله ای صاحب درایت .
 رسولگ سنتن قویما، اونو طمه ؛
 شریسته قیلا کور استقامت !
 یرینه کیلسه بو یازغان نصایح
 ولی اولدک کیره کمز هیچ کرامت .

کیلب کرووینه ۲۵-۳۰ یلار اوتدی. شول اصولنی خلقمزغه
 قبول ایتدرو یولنده بایتاقغنه قربانلرمزده چالئوب بولدی. نهایت
 آنک باش قهرمانی و برنجی موجودی بولغان ایزگی جانمزده
 آرامزدن یوغالیدی. آنکده ربسینه قایتور چاقلری یتب، تکریسینه
 چاقلردی. شول یولده ئه لله نیجدلی آور سیاستلر ایله شغلله نه
 شغلله نه بالاخر بزنگ اوجون، ملتی اوجون اوزن قربان ایتدی.
 حاضرنده اللهغه شکر شول قدر آور سیاستلرنگ، مشقتلرنگ
 فدائیلکرنگ، قربانلرنگ نتیجه سنده خلقمزیاکئی اصولغه قورولغان
 مکتبلرنی اوزلری تلهب هر یاقدن طاوش بیره باشلادیلر. یاکئی
 اصولنگ یسکل هم تیشلی بر اصول ایکن ایندی هر قایوسی
 دیهراک قویاش کبی آچق آکلادیلر.

بونگ اوجون شولده آچق دلیل نوکلمی که یاکئی اصولنی
 آرامزغه باشلاب کرتوجی، آنک آرامزده موجودی هم ابتدائی
 تعلیم و ابتدائی مکتبلرمنگ برنجی آتاسی ألوغ استاذم مرحوم
 اسماعیل عصبرینسکی حضرتلرنگ وفات بولو قایغسی یاکئی اصولغه
 ایگ قارشی کشیلرمنگده بوره کترینه باروب کره آلدی. آلارده
 بوالوغ ذاتنگ، بوفدائی و حرمتلی جاتنگ آرامزدن کونه رلب،
 ته کرسینه قایتقاج بولسه ده، آنک خدمتینگ بهاسن آکلادیلر،
 قایغردیلر، آکا ایزگی دعالر قیلدیلر.

معلم: عبدالرحمن سعدی.

آخری بار

اشعار

اخلاق

اگر دوستم تابای دیسهڭ سعادت
 دخی جان و تم اولسون سلامت .
 دیانت رهبرک اولسون افندم
 معارف تحصیل ایت، کسب کمالات !
 قاروش آیریلما پیغمبر یولندن
 جناب حقغه دایم قیل اطاعت !
 حقوقک صاقلا بر باد اولماسون اول
 حقوق غیره هم قیلما جنایت .
 یالانی سویلمه- راست سوزلی بولغل
 زیرا : یالانده دور دیرلر هلاکت .

کرامت اتقادور ای برادر!

آنکچون لازم اولماز هیچ سیادت،

ایشانلق شو؛ مسلمانلیکده شودور

کشیک شو؛ شودور نفسه ریاست.

طروش، ای «عسکری!» هر کیمدن اول

اوزیک یازانه اوزیک قیل رعایت.

معلم: شاکر المختاری. سرقند.

آقدی یه شلر قاتدی باشلر

موک وزارم قالمادی

سوندی کوکره گمده گی کوکره ب یانار یالقنلرم

کل بولوب کوکلم اووالدی بریانارم قالمادی . . .

کوزلرمدن طامدی قانلر

«گلغذار» م آلدادی

«یولاچی»

چن کشی

بو دنیانگ آچی زهرلر اوچلاب بره و یوطسه

یاوز دنیا، قاطی طرناقلری برلن آتی، طوتسه

یوره گی نهرنشوب، او طار قابوب اوز اورنیدن قوبسه

منه شوشی بولور چب چن کشی، بغرم کرک بولسه.

ف. طویکین.

موک وزارم

آقدی یه شلر، قاتدی باشلر، موک وزارم قالمادی

کوزلرمدن تامدی قانلر . . . «گلغذار» م آلدادی

مین آنکچون مک یانوب کویدم؛

مه گهر اول یانمادی

یاکراتوب کون، تونده ده عشقم ماناراسن همان

مک اذان نه یتدم آگا مین، براذانم بارمادی

باش ایدم مک مرتبه -

قوللر صوزوب قول آلمادی

مین سورلدم چن محبت ایللرندن نه یله نب

موکلی کوکلم مالترینه بر بازارم قالمادی

آقدی یه شلر قاتدی باشلر

موک وزارم قالمادی

سوندی حسلر، بتدی کوچلر. قالدی قوللر به یله نب

بر محبت نامینه برسوز یازارم قالمادی

کوزلرمدن طامدی قانلر

گلغذارم آلدادی

باتدیلر عشقم کوکنده یالترار یولدزلرم

کونارمده تونلرمده کوز قازارم قالمادی

بوشعرلرنی مرجانی حضرتلری، ۱۳۰۰ نچی ییل «قازان» ده باصلغان «مقدمه و فیه الاسلاف و تحیه الاخلاق» نام عربی العبارة برکتابلرینک آخرینه یازغانلر (صحیفه ۴۰۰). ظنمه کوره، مذکور حضرت بوشعرلرنی اوزحالی و اوزینک معارفیورلرکینه تارموز بولغان معاند (فاناتیک) لر و آلارنک عناد (فاناتیزم، بله طوروب حقه قارشی کیلورلی حقنده تشل (۱) طریقنجه یازغان بولالر:

دعوالبغی! انالبغی بصرع أهله

واقع فی داء من الخطب معضل

ولانجحدوا حق المحق! فانه

سییدوا ظهورالنار من فوق «یذبل»

ولا تظهروا شیئا و فی النفس غیره

بوجه ضحوک فوق قلب کمرجل

واسرع شیء یضمحل وجوده

تصنع کذاب وشوکه مبطل

أفی کل یوم أخشی سبق جاهل؟

کجلمود صخر حطه السیل من علی

سیندم قوم حاربونی! وانهم

ستطرقهم من جانبی «ام» قسطل (۲)

(۱) تشل - یاط کشی شعرلرندن، بوشعرنی یازغان یا که اوقوغان کشی - شول شعرلرنی، اوزحالی یا که دشمنلری معامله سینه (مثلا) تطبیق قیلو یا که شعرلرنی اوز فکرینه موافق ای توب خدمت ایتدرو، ناغنده بر توری تعبیر برله: «شعرلرنی اورنینه کیتروب استعمال ایتو» در. م. س.

(۲) بوشعرلر کمنکی ایدوکی حقنده حاضرگه معلوماتز یوق. «البرق الویض» آخرنده بوشعرلر یازاسه ده بوترتیبجه توگل. چونکه آنده کم و آرتق شعرلرده بار. «شورا» اوقوچیلری بوشعرلرنک قائلی کم ایدوکن بلکه تعین ایدرلر. بز شول قدر بسن گه نه یته آلامز که، «کجلمود صخر حطه السیل من علی» مصراعسی «امری القیس» شعری در «زوزنی شرح المعلقات که قارالسون (۲۵ صحیفه). م. س.

مطبوع اثرلر

(یاگا غزتهلر)

اوقا مسلمان عسکری شوراسینک فیرلری . اوشبواسم برله «اوقا» شهرنده اوقا مسلمان عسکری شوراسی طرفندن یاگا بر غزته چیقا باشلادی .

◆◆

قزل بایراق . قازان شهرنده مسلمان سوسیالیستلری طرفندن چیقارلادر . حقی یلغه ۸ صوم .

◆◆

ساری آرقا . سیمی پولات شهرنده جمعهده بر مرتبه قازاق شیوهسنده چیقا طورغان غزته . یللق حقی ۶ صوم ، یاروم یللقى ۳ صوم ۲۵ تین .

◆◆

نیکاشی . تاشکند شهرنده هفتهده ۳-۴ مرتبه چیقادر . تورکستان مسلمان مرکزی شوراسینک ناشری افکار یبولوب یللق حقی ۱۰ و یاروم یللقى ۵ صوم ۵۰ تین . محرری: احمد زکی ولیدی .

◆◆

اورنبورغ مجبری . اورنبورغ شهرنده هفتهده بر مرتبه چیقادر . ناشری «اورنبورغ بیوروسی» بولوب یللق حقی ۴ صوم . اورنبورغ شهرنده و غویر ناسنده بولغان کامییتلر، بیورولر و هر اویوشمالرغه بوش یبارله در .

◆◆

خلع سوزی . سیمی پولات شهرنده آتتهده بر چیقادر . ناشری فواد آیتکین و محرری عارف موسین . یللق حقی ۶ و یاروم یللقى ۳ صوم .

◆◆

قمریم اویماعی . قریم ولایتی سیمفیروپول شهرنده جمعه و بایرام صوگرنندن باشقه کونلرده چیقادر . ناشری قورت محمد برله ولی ابراهیموف و محرری عارف زاده حامی . یللق حقی ۱۲ و یاروم یللقى ۷ صوم .

◆◆

صفت . سیمفیروپول شهرنده جمعه و بایرام صوگرننده باشقه کونلرده چیقادر . ناشری قریم مسلمانلرینگ اجرا قومیتهسی و محرری حسن صبری افندی آبوازوف . یللق حقی ۱۴ و یاروم یللقى ۸ صوم .

◆◆

احوال مزه بر نظر

(بیوک بر اجتماع مسلمینده بعض حرکاتیزدن متأثرا سویله نمشدور)

بزده اشلر تیسکاری دور یعنی یماندور هنوز ایسکی بایلر، ایسکی ایشان، ایسکی زماندور هنوز مدرسه، مکتبلره باقی، هم اصول تدریسه! باقی طالبلر جالینه اجسام بی جاندور هنوز . شمس معرفت همان تحت السحاب مستور بزده یعنی بو اقوام تورک عاری عرفاندور هنوز .

اوعوام حالن کتابتدن قلم ایلر حیا بی سواد دور اکثری بی... و... ندور هنوز . ارتقاء یوقدور تجارتنده، زراعتده ولی هانکی بر بازاری کورسهک آنده خسراندور هنوز .

باق اومدا حیر ایله محرابه کی واعظله! حق گولیک ایتمز آلا ر خدام شیطاندور هنوز . کونلرین تونگه قوشوب اشلر صنوف مردکار پاره سی یوق، قازنی آج؛ بی ثوب و عریاندور هنوز .

زحمته آندرنگ بایدیچه بایدی اغنیا اوبی چاره لر سفیل وزارو یالاندور هنوز . باشقه ملتدرده جمعیات و ایتم خانلر مالامالدور؛ بزده دوران ایسکی دوراندور هنوز

یعنی سواقلرده سائللنکله ایتملر گیزر کورگدالر، موی سفیدلرده عزال خواندور هنوز . باشقه ملتدرده کی دارالقضال منتظم انتظام، ترتیبی بزده عکس قر آندور هنوز .

باق ایشانه، باقی مریده، باقی طرفدار اینه! عابده دوسلق ایدر؛ عارفه دوشماندور هنوز . مطبوعات دنیاسی هم تیک خیر دور یوقدن کوره یوخسه اقلامی ادبانگده سکران دور هنوز .

«عسکری!» اوز حالکی اصلاحه وقتک قالماسه ربکه قیل توبه! اودوعفو و غفراندور هنوز .
معلم: شا کر المختاری . «خوفند»

روشنده کورلوب صدقه جیبار. سوکندن شول صدقه لرنی نی اوزلری ایچون و نی بانقلر ایچون فائده کورله چک اورنلرغه طوتمی اسراف ایتلر. موندی حیله کارلرغه واجب صدقه بیرودن منفعت یوق. شونگ ایچون واجب صدقه لر بیرو طوغروسنده مسئولیتسز اورن جمعیت خیریه لر بولورغه تیوشلی.

قربان بایرامی کونلرنده (ذوالحجه آئنده) قربان بوغازلاو واجبی یاکه ستمی؟

اوزاعی، ابو حنیفه، لیث بن سعد، امام مالک استاذی بولغان ربیعه و امام مالک مذهبنده بعضی عالملر «واجب» دیگانلری حلاله جمهور بو عملنی «سنت» دیلر. (سنت کفایه دیبوجیلرده کوب. مونلرغه کوره بتون یورت و عائله ایچنده بر قربان بوغازلانسه شونگ برله «سنت» یرینه یشکان بولادر. اما بر قربانزده بولماسه شول اوی و عائله خلقی سنتنی قالدیرغان بولالر). «صحابه لر آراسنده قربان بوغازلاو، واجب دیب سویله گان کشیلرنگ بارلغی واجب دیب سویله و جیلرنگ ده سندلری، دیلارلی نیندی نرسه لر ایکانلگی یاخشی بلنمی» دیلر.

«دینده احتیاط» قیلو ایسه بنده لر اوستلرینه بورچ یوکه وودن و آورلقلر التزام قیلودن توکل، بلکه دلیللرنگ نقلیر اقلرینه یابشودن عبارت. برائت ذمه (بنده لر ممکن قدر بورچ آستنده قالملا) اصلدر. درست، قربان بوغازلاو مشروع و بیک یاخشی اش. کیره ک سنت عین و کیره ک سنت کفایه بولسون آنی قیلوچی آدم، رسول الله ننگ کوب سنتلری آراسندن برینی ادا قیلوچی بولور. لکن استخفاف یولندن باشقه سبیلر برله آنی قیلماغان کشیلرنی عیب لرگه زور اورن یوق. اوزلرینه خلقلرنگ ایهرولرندن و واجب دیب اعتقاد قیله باشلاولرندن قورقوب حضرت ابو بکر برله حضرت عمر ننگ قربان بوغازلامولرینی روایت ایتوچی محدثلر بار.

قربان صوبودن اصل مقصود قان آغزو ایکانلگینی آکلانا طورغان حدیثلر، علتلر و جرحلردن سلامت توکلر. آندی حدیثلرگه تمسک قیلوب موندی سوز سویله و موافق بولماسه کیره ک. بلکه قربان بوغازلاودن اصل مقصود فقیرلرنی طویدرو و عائله گه ایرکنلک قیلو بولوب قان آغزو ایسه شوگا واسطه و سبب گنده در. «لن ینال الله لحو مها ولا دمانها و لکن یناله التقوی منکم» (حج ۳۸).

سوزننگ قسقه سی شول: جمهور مذهبنه کوره (سنت بولوغه کوره) قربانلقنی جمعیت خیریه لرگه بیرو و فقیرلر ایچون فائده لیره ک روشلرده عملله نو درست بولسه کیره ک. اوشنداق الوغ برملتنگ حسیات دینیسی قوزغالوب فتنه کوتارلو احتمالی بولغانده بتونلای بوغازلامی قالدودن زور ضرر بولمازدر (چیوان بوغازلاونی مکروه خرافاتلر

فورولتای. قازان شهرنده حاضرگه یکشنبه، سهشنبه و پنجشنبه کونلرنده چیقادر. ناشری «فورولتای» شرکتی و محرری محمود توقتاروف. حقی بو یل آخیرینه قدر ۸ صوم.

♦♦

تموش اوبوشماسی. قازانده آتتهغه بر مرتبه چیقادر. ناشری قازانده تاتوش اویازی مسلمانلری اوبوشماسی.

♦♦

فرغانه صحیفه سی. نمنگان شهرنده چیقادر. ناشرو محرری حسین مکایوف.

♦♦

یورت. سیاسی، اجتماعی، تاریخی و ادبی هفته لک مجموعه. «قوفاند» شهرنده چیقادر. ناشر و محرری عاشور علی ظاهری.

مورقنر. فطره اسمنده بیرلوب کیله طورغان صدقه لر، اول برنده امام و مؤذنلرگه بیرلوب کیله در ایدی. ذوالحجه آیینک ۱۰ نجی کوننده قربان صوبو عادتمز بار. بو یل بزنیگ طرفلرده قوینک بهاسی ۱۹۰ - ۱۵۰ صوملرغه چیقادی. مونی آلوب صوبو آورلق قیله. «قربان صوبودن مقصود قان چیقارو» دیسه لرده قان چیقارمازدر اورتا بها، مثلا ۴۰ - ۵۰ صوم قدرنی آقچه لاتا برر خیر جمعیتنه تابشرساق قربانندن سانالمامزی، قربان بوغازلاو توایی بولمازهی؟ فطره صدقه سینیه هم جمعیت خیریه لرگه بیروگه شریعتنگ رخصتی بولمامزی؟

اهل الله خیرالله اوغلی.

سور: درستزه ک سوزگه کوره فطره، واجب صدقه لر جمله سندن بولوب واجب صدقه لرنک مصرفلری قرآن کریمده آحییق بیان ایتولگان (توبه، ۹). شول مصرفلرنگ بری، اوزکرگه ده معلوم «سبیل الله» در. «سبیل الله»، «الله یولی» دیگان سوز بولوب مونگ آستینه اسلام دینی قوتله ندروگه سبب بولاجق خیرلی اشلرنک همه سی کوره در. اوزمزنک مکتب و مدرسه لرمز و عموما اوقو یولنده بولغان خزینه لرمزنک «سبیل الله» غه مصداق بولونده تردده نه طورغان اورن یوق. بو زمانده بیک کوب بایلر، فقیر

ایله اینجه اوچار قوشدن، دوت آياقلى مالدن نذرلر آلوب طاعن ياتالر.
مونه: مينيم اوشكروچيلر حقنده بولغان سوزم شوندى اوشكروچيلر
حقنده بولوب؛ مائور مشروع طريق لر ايله اوشكروچيلر
حقنده توگلدرد. الحاصل بزنگ سوزمزدن فاتحه معوذات اوقوب
اوشكرونگ حراملى آ گلانماسقه تيوش، شونك ايله برابر ايندى
بزلر: يا ايها الناس قد جائتكم موعظة من ربكم وشفأ لما في
الصدور (يونس ۵۸) آيتى ايله نغراق عمل قيلهسى؛ قرآن كريم نك،
طشقى چيرلردن بيگركه اچكى (معنوى) چيرلر اوچون ايندرلگانن
آ گللاسى، آ گلاناسى ايدى. (بو خصوصه كيله چكده انشالله
سوز بولور). محمد صلاح اذنانوف.

قازانه. بز مسلمان بايلرندن كوب گنه چيقا طورغان زكات
بار. اللهغه شكر مسلمان بايلر بو بورچلرني ادا قيلوب كيله لر هم
صوگنى يلدرد بايلق آرتو نسبتنده بوزكات صوماسى بيك آرتوبده
كيتدى. لكن بو صدقه نك كوبردك الوشى بو كون كه قدر
بيك ترتيبسز حتى بيك كوب مسلمانلر نك اخلاقلى بوزولاچق
روشه تارائوب كيلدى. مثلا بايلر، رمضان اينده يلدگولى بر
كونده قابقا توبلرينه جيولغان كشيرلر كه زكات اوله شه لر. مونى بلو
برله جيون اشلكسز و يونسز خلقلر شول قابقا توينه جيولوب
صدقه چيقانيني كوتوب ياتالر. آرالرنده سلامت گوده لى، اش
اشله و قوللرندن كيلورلك كشيرلرده كوب بولا. «سين سلامت آدم،
اش اشلر كه كشى تابوب بولمى» ديب بايلر طرفندن آرزاق
صاتولاشو بولسه شوشى كشيرلر: «اول بزنگ حقمز!» ديب صدقه
خواجه سيني قارغيلر و سوگه لر، قباحت سوزلر برله تيركيلر. شوشى
كشيرلر، زكات حسابندن آغان صدقيلرني تيوشسز اورنلرده
يوروب اسراف قيله لر. شولاى ايتوب صدقه آچهلرندن كوزكه
كورنورلك و آدم كويله نورلك منفعت بولمى قالا. اگرده بايلر نك
زكاتلرى بر جمعيت كه جيولسه ايدى بو صومانى بيك فائده لى
روشه مات حاجتبه صرف ايتوب بولور ايدى. طبيعى، موندن
صدقه غه محتاج بولغان چن فقيرلر، طول خاتونلر و يتيملرده محروم
قالمازلر، بلكه بو كونكى حال كه كورده باخشيراق روشده الوش
آولرل ايدى. بو كونده ايندى باشقه ملتلر، خصوصا يهوديلر،
موندى خيرات صومالرينى هيچده بزنگ كبك ضايع و اورنسز
بركه صرف ايتميلر. واجب صدقيلر ايچون بر خزينه توزوگه ويا كه
ملت و دين كيره كينه صرف ايتوگه شريستگ مساعدهسى بولمازمى
ايكان؟ اگرده شريعت طرفندن منع بولماسه بو طوغوروده تدبير
قيلوچى غيرتلى آدملر بولور ايدى. جوابگرنى كونه مز.

عثمان ابراهيموف.

كوروچى وايت آشاماوچى خلقلر بار شوندى خلقلرني آچولاندرماو
تيوشلى بولغان وقتده قربان بوغازلامى قالورغه ممكن) والله اعلم
بالصواب. لكن بزنگ اوشبوسوزلرمز سز نك ايچون شرعى دليل
توگك سز بو حقهده رسمى مفتيلر و رسمى دينى محكمه لر كه، حقيقى
عالملر كه مراجعت قيلگرا!

مينزلر. «شورا» نك اوشبو يل ۹ نجى نومرنده صالح
صيفرى اقدى، مينم ۱۵ نجى يل نشر ايتلگان مقاله نك ۷ نجى
نومير «شورا» غه درج قيلنغان قدر سينده اوشكروچيلك حقهده
حديث شريفلر كه مخالفت تابوب ايضاح صوراعان ايدى.

شمى مسوده لرم بغده بولماو، اول وقت اوشبو اوشكروچيلك
حقنده سوزمنى اصل ايتوب توتديغم كتاب. احيا كتابى ده حاضر
كتبخانه مده بولماو سببلى اوشبو توبانده كى قدر گنه بر ايضاح
بيرر كه بولدم:

ايك ايلك شونى ديه يم كه: مينم ۷ نجى نومير «شورا» ده غى
سوزلرمدن اوشكروچيلكنك مطلقا حراملى آ گلانغان كبك
بولا. مونك سببى مينم «شورا» صحيفه لرني قزغانوب قسقه
يازارغه طرشومدر. مين مقاله منى ممكن قدر قسقه يازارغه، بر اورنده
آ گلانغان نرسه نى ممكن بولسه ايكنجى اورنده يازماسقه طرشدم.
حالبو كه اوشكرونگ مطلقا حرام بولماغانى بلكه مائور بولماغان
دعالر وهمى حرفلر كه مراجعت ايتونگ گنه حرام ايكانى توكل
قسمنده (۵ نجى عدد ۱۳۳۳ يتده) يازلان- آ گلانغان ايدى. شونك
اوچون اول حقهده سوگرملرى قسقه يازلان.

شونك ايله برابر اوشبو ۷ نجى نومير «شورا» ده ده هم
آندن ايلك ۶ نجى نوميرده كديت قسمن سويله گانده ده: «اوشكرو
و توكرو، فال آچو و باشقه شونلر كى آداو طريقلرى ايله آلق»
رهوشنده يازلوب بر «آداو» سوزى كرتلگان. آداب
اوشكرو؛ البته مائور مشروع بولماغان روشده اوشكرو توكرودر.
شونك اوچون مينم سوزمندن اوشكرونى مطلقا حرام ديه آ گلاو
يارامى بلكه آداو طريقى ايله اوشكرو توكرو حرام ديه آ گلاورغه
تيوش. هم واقعا بزنگ زمانمزه شائع بولغان نرسه ده شولدر. بر
آولغه باروب كرسك كورده سن: بر آقساق باباى كوزلرن آلا توب:
«ياما باخ، آه، يا على، آ آ ب ب ب» ديه ثلله نيندى سوزلر، حرفلر
ايتوب بره ونى اوشكوروب ياتا. آندن اوزسه ك ثلله نيندى بر صورى
كيمسه ثلله نرسه لر اوقى ده: خروج! ديه، بوتون اوينى بتروب
يورى يورى قچقروب ثلله كملرني قوبوب طاعن بره ونى اوشكرد.
اچكيره ك كرسك فلانه ئه ي فلانه آبزطايلر: ييدى مونجه دن
ييدى طاش، ايشك باولرى، اوزى بويى كندر ديه ثلله نينده ي

اسمینی اوز آرامزده خدمت قیلوچیلرغه کیرته صالحوب رنجتو ایچونگنه قورال قیلغانلر ایدمی؟ یا که رشیدنک آنده کینه چکنی بلمگالمکلرندن رشید برله آشودن باشقه خدمتکه اوزلرینی حاضر لکسزمی طابدیلمر.!

تعبیر ایتوجی: عارف بورناشف.

۱۱

توکیلوف فامیلیهسی

۱۵ نجی یل باشنده غنی «شورا» لرده توکیلوف فامیلیهسی سویله نگان ایدی: شول طوغروده مساعده کز برله بر ایکی سوز یازونی لازم تابام: ۱) توکیلوف فامیلیهسینگ الک براق بابالری «توکیل»، شغای بن نورعلی اوغلی بولمازدر. چونکه قوتلوغ محمد بن مەمش، ابوالخیرخان غه روسیه طرفندن ایلهچی ایتدولوب یبارلگان بولغان. شغای حان اوغلی بولغان «توکیل» بتونلای باشقه بر کشی بولسه کیرهک. ۲) قوتلوغ محمد میرزا، ایلهچی بولوب ابوالخیرخان حضورینه بارغاندن صوگ ابوالخیرنگ قرینی نکاحلاب آغان. بوسوگنی سوزنی این یامن آزری اختاموفدن ایشتدم. ۳) شوراده قوتلوغ محمد میرزانگ خدیجه اسملی خاتونی سویله نه در. بو خاتون، شول ابوالخیرخان قزی بولور دیب گمان قیله مز. ۴) سلیم گرهی مفتی ننگ اولگی خاتونی عین الحیات بنت کنازاسفندیار دولتکلدیوا، فاطمه یکه برله ام گلشوم یکه که طودقا بولادر، لکن آناترفندن. چونکه فاطمه یکه برله ام گلشوم یکه لرننگ آنالری بدیع الجمال شاقولوا عین الحیات آناسی هاجر شاقولوا، بدیع الجمال برله هاجر بر طوغم لمر، ۵) عین الحیات، سلیم گرهی توکیلوف که بیرلگانده قز ننگ آنا و آناسی یدی مگ تنکه که توشروب چیلدق اشله توب پریدان ایتکلر. ۶) سید گرهی توکیلوفنگ دورتنجی قزی ماهروی توگل بلکه ساره اسملی بولسه کیرهک. ۷) قوتلوغ محمد میرزانگ ابوالخیرخان حضورینه باروی روسجه اثرلرده کورلگان که بناء ۱۷۳۰ نجی بلده در.

اداره: یازوگر ایچون رحمت! برفرست وقت برله اوشبو ماده لرنک هر برینی تیکشورمنز، انشاءالله.

ناشری: «محمد شاکر و محمد ذاکر رامییفلر».

محرری: رضاه الدین بن فخرالدین.

شورا: بو بیک گوزل فکر. بو مسئله ایندی یکریمی یلدن بیرلی سویله نوب کیله در، بیک کوب اورنلرده عمل که قویادی. مشهور بایلردن بر قدر آدملر اوزلرینک زکات صوماری برله عموم مسلمانلرنک بالالرینی اوقوتوب، معلملر آصراب کیلدیلر. بو طوغروده رسمی جمعیتلر و رسمی خزینهلر توزو حقدنه بو کونده ایسکی حکومت، اورندن مانع قالمادی. جماعت خادماری شاید بو طوغروده همت ایتلرلر. «همة الرجال تعلق الجبال».

◆◆

زلاتاوست. مشهور «ابجد» نی رسول الله حضرتلرندن روایت ایتولگان بیک خاصیتلی بر دعا، مونی انکار ایتوجی کشی کافر بولادر، دیلمر. بعض بر کشیلر ایسه «آنده بولغان سوزلر بورونقی پادشاهلرنک اسملری گنه» دیب سویلدیلر. بو ایکی سوزنگ قایوسی درست؟

احمد هادی بهالدینوف.

شورا: بو طوغروده ۳ نجی جلد «شورا» ده ۳۲۵ نجی ۷۰۸ نجی بیتلرده سیرهک اوچری طورغان تحقیقلر بار. شول اورنلرنی مطامه قیلسه کز ضرر بولماز.

اداره که مکتوبلر

رشید قاضی

«شورا» ننگ ۱۲ نجی صائنده محترم رشید قاضی مکتوبنی کورکاج اسمه توشکان بر نیچه واقعهلر تأثری آستنده توبنده گی سوزلرنی یازونی تیوشلی کورم.

رشید قاضی روسیه مسلمانلری آراسنده سیاسی او یفاتوچیلر ننگ الک برنجیلرندن بولوب، زمانه سینه کوره کوب کیره کلی خدمت لراشله یورگان ایدی. اول چاقده بر گروه یاشلر و اوزلرینی سوسیالیست صاناب یوروچی یگتیلر؛ اول پیر محترمنگ یولیغه کیرته صالحوب، شخصیتی که قدر طوقنوب شاوشو چغارالر ایدی. ایندی شول سوسیالیست افندیلر قابده لر؟. سوسیالیستلر «استهولم» قونفراسینه نی ایچون بارمه مشلر یا خود آلا سوسیالیستلر

«شورا» اورنبورغره اوله بشه کورنه بر مبقانه ادبی، فنی و سیاسی مجلعه در.

ГАЗЕТА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ: НА 2-Й СТРАНИЦЕ ОБЛЖНИ 30 КОП., АНЗ И 4 СТ.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресъ: г. Оренбургъ, редакция журн. „ШУРО“.

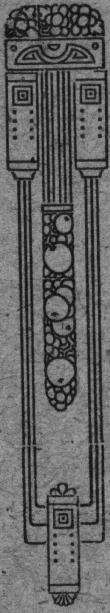

آبونه بدلی: سنه لک ۱۰ صوم، آتی آبلق ۵ صوم ۴۰ تین. اوج آبلق ۲ صوم ۸۰۰ بر آبلق ۱ صوم، بره ملب ۵۰۰. چیت مملکت که یلاق ۱۱ صوم.

ШУРО

№ 14.

ЮЛЯ 15 = 1917 ГОДА.

”ابن تيميه“

رضاء الدين بن فخر الدين انرى

اسلام عالمزىنىڭ بىك مشهورلىرىدىن بولغان ابن تيميه نىڭ تىرجمى ھالى، مىسلىكى و فكىرى بازلغان ۸۱۴ بىتلىك بر انردى. ھى پوچتەسى ايله برلىكده ۹۰ تىن. ھىر بر مشهور كىتابچىلارده ساتلور. باش اصقلادى «وقت» ادارەسندە.

”ابن عربي“

رضاء الدين بن فخر الدين انرى.

شىخ محبى الدين بن عربى تىرجمى ھالى ھىقندە تىرىپ ايتولگان بر رسالەدر، مۇندە ابن عربى نىڭ مىسلىكى و اوزىغە ھىص بولغان فكىرلىرىدىن مھملىرى ذكىر ايتولگان. ۱۴۶ بىتدە باسقان بو رسالەنىڭ ھى پوچتەسى برلە برلىكده ۹۰ تىن. باش اصقلادى «وقت» ادارەسندە.

”تل ياريشى“

[«وقت» ادارەسى طرفىدىن]

[نىشر ابدلىشى در]

ھىق: ۱ صوم ۲۰ پوچتە ايله ۱ صوم ۳۰ .

ابن بطوطه نىڭ

دشت قىچاقدە سياحتى

ترجمى: رضاء الدين بن فخر الدين.

بھاسى ۵۰ تىن. پوچتە ايله ۵۶ تىن. باش اصقلادى

«وقت» ادارەسندە.